

REGIONALNA GEOGRAFSKA MONOGRAFIJA SLOVENIJE
- VISOKA DINARSKA IN SUBMEDITERANSKA SLOVENIJA

Poročilo o delu v letu 1988

I.

1. URP Naravna in kulturna dediščina slovenskega naroda
2. PS Geografska monografija Slovenije
C 6 - 0598 - 506 - 88
- 2a. TS Regionalno geografska monografija Slovenije - Visoka
dinarska in submediteranska Slovenija, JZ Slovenija
3. Inštitut za geografijo Univerze Edvarda Kardelja
4. Ime in priimek vodje raziskovalne skupine: Drago Kladnik
5. Izvajalci tematskega sklopa
Raziskovalna skupina:
  - Vodja skupine: Drago Kladnik
  - Raziskovalci: mag. Rado Genorio
Bibijana Mihevc
Marjeta Natek
Tatjana Ogrinc
mag. Marjan Ravbar
Peter Repolusk
Alenka Turel-Faleskini
mag. Metka Špes
  - Mladi raziskovalec: Mitja Bricelj
6. Predmetna oznaka: regionalna geografija, minimalni kazalci,
Vipavska dolina
7. Financer: RSS - 131.915.524 din

Vodja raziskovalne skupine:
Drago Kladnik

Drago Kladnik

Direktor:
mag. Rado Genorio

Rado Genorio

II.

POVZETEK

V letu 1988 smo na osnovi v preteklem letu predlaganih minimalnih kazalcev preiskusili metodologijo na primeru sondne mezuregije Vipavske doline. Vipavska dolina se deli tudi na tri mikroregije, kar je omogočilo uporabo vseh predlaganih kazalcev. Posebno pozornost smo namenili izdelavi kartografskega gradiva. Poudarek je na vsebinskem in metodološkem vrednotenju posameznih kazalcev, opisu njihovih virov in predstavitvi problemov, ki se pojavljajo pri njihovih interpretacijah.

III.

SUMMARY

On the basis of in the last year proposed minimal indicators we tried to test methodology on the case of mezoregion of Vipava valley. It is very appropriate one, because it is divided into three microregions, so we could use all proposed indicators. Special attention was put on preparation of maps. The emphasis was also put on contential and methodological valuation of individual minimal indicators, on description of their sources and problems, which are connected with their representation.

K A Z A L O

	Stran
A. MINIMALNI KAZALCI - MEZOREGIJA VIPAVSKA DOLINA.....	11
B. MINIMALNI KAZALCI ZA MEZOREGIJE - SINTETIČNI DEL...	32
C. KARTOGRAFSKE IN GRAFIČNE PONAZORITVE ZA MEZOREGIJE	38
D. MINIMALNI KAZALCI ZA PRIMERJAVE MED MIKROREGIJAMI..	46
Viri in literatura	50

REGIONALNA GEOGRAFSKA MONOGRAFIJA SLOVENIJE
- VISOKA DINARSKA IN SUBMEDITERANSKA SLOVENIJA

Poročilo o delu v letu 1988

Koordinator:

Drago Kladnik

Drago Kladnik

Direktor:

mag. Rado Genorio

Rado Genorio

URP Naravna in kulturna dediščina slovenskega naroda

PS Geografska monografija Slovenije

C6 - 0598 - 506 - 88

TS Regionalno geografska monografija Slovenije - Visoka dinarska
in submediteranska Slovenija, JZ Slovenija

POROČILO O DELU V LETU 1988

V prejšnjem letu smo predlagali sistematičen seznam minimalnih kazalcev za potrebe proučitev posameznih mezoregij in njim pripadajočih mikroregij. Ker kljub obsežnim prizadevanjem programskega sveta še ni prišlo do potrebnega poenotenja, v katerem bi izbrani minimalni kazalci imeli ustrezno težo (da ne bi prišlo do pretiranega poudarjanja posameznih pokrajinskih elementov in zanemarjanja drugih), smo se na osnovi predloga recenzenta našega lanskega raziskovalnega dela na področju RGMS odločili, da testiramo predlagane kazalce na primeru sondne mezoregije Vipavske doline.

Poudarjamo, da smo sistem predlaganih minimalnih kazalcev izpolnili s pomočjo predlogov za posamezna specialna področja, ker smo skušali poiskati optimalne rešitve. Ne delamo si iluzij, da so naša iskanja najboljša in dokončna. V ospredju je bilo vsekoli kritično ovrednotiti sistem predlaganih pokazateljev in oceniti zlasti njihovo metodološko vrednost, težave pri zaje-manju podatkov in predvsem prikazati metodološke pomanjkljivosti. Zavedamo se, da se da še marsikaj izboljšati, hkrati pa upoštevanje izkušenj z izbranega vzorčnega modela zagotavlja, da se vsi vključeni posamezniki konkretneje lotijo dela na "njihovih" mezoregijah. Upoštevati je potrebno, da gre zgolj za prikaz ene same mezoregije in da bodo ugotovljene kvantitativne vrednosti minimalnih kazalcev zaživele prav šele takrat, ko bo možno primerjati rezultate med vsemi obravnavanimi mezoregijami.

Naj za osvežitev spomina še enkrat prikažemo s strani IGU predlagani sistem minimalnih kazalcev za potrebe proučitev posameznih mezoregij in njim pripadajočih mikroregij:

A. MINIMALNI KAZALCI - MEZOREGIJE (analitični)

I. RELIEF

1. % prikazani osnovni reliefni tipi:

- ravnina,
- gričevje,
- hribovje in gorovje,
- visokogorje.

1a. % površin:

- s kraškim površjem,
- s fluviokraškim površjem.

2. % delež površin:

- mehke karbonatne kamnine,
- trde silikatne kamnine,
- mehke silikatne kamnine,
- kvartarni sedimenti.

3. v % višinski pasovi:

- do 200 m,
- 201 - 500 m,
- 501 - 1000 m,
- 1001 - 1500 m,
- 1501 - 2000 m,
- 2001 m in več.

II. KLIMA

1. <u>Količina padavin po mesecih</u>	}	klimogram
2. <u>Srednja mesečna temperatura</u>		
3. Dolžina trajanja snežne odeje,		
4. Srednje število dni z več kot 10,0 mm padavin,		
5. Srednje število dni s točo,		
6. Srednje število dni z meglo,		
7. Dolžina vegetacijske dobe (5°C, 10°C),		
8. Srednje število oblačnih dni po mesecih.		

III. VODE

1. Specifični odtoki (povprečni letni),
2. Gostota rečne mreže,
3. Obseg poplavnih območij, pogostnost poplav,
4. Oskrba z vodo,
5. Glavni izviri (nad 20 l/s).

IV. TLA IN RASTJE

1. Tipi tal z ozirom na litološko osnovo in razvojno stopnjo,
2. Vegetacijske združbe po osnovnih ekoloških značilnostih (termofilne, higrofilne, ...)

V. PREBIVALSTVO

1. Gostota prebivalcev na km²
2. Način poselitve po velikosti naselij

	prebivalcev	št.naselij	% prebivalstva
0	-	99	
100	-	299	
300	-	999	
1000	-	2000	
2001	-	10000	
10001	-	50000	
nad		50000	

3. Gibanje št. prebivalstva:

- število po letih: 1869, 1910, 1931, 1953, 1961, 1981

4. Delež priseljenega prebivalstva (naselje je kriterij avtohtonosti)

5. Izobrazba prebivalstva (meja je "kvalificiran" - %)

6. Starostna struktura prebivalstva (0 - 19, 20 - 59, 60 in več)

7. Delež dnevnih migrantov od aktivnega prebivalstva.

VI. NASELJA

1. Urbano prebivalstvo 1953, 1981 (delež v %)

2. Centralna naselja (po Kokoletovi klasifikaciji navesti število)

VII. GOSPODARSTVO

1. Struktura aktivnega prebivalstva po sektorjih (1953, 1981):

- primar,
- sekundar,
- terciar,
- kvartar.

2. Delež aktivnih v:

- kmetijstvu (l. 1981) število in delež,
- industriji (l. 1981) število in delež.

3. Zemljiške kategorije 1900, 1981 (po katastru):

- njive, vrtovi,
- vinogradi,
- sadovnjaki,
- travniki,
- pašniki,
- gozdovi,
- močvirje, trstičevje, vodne površine,
- pozidano, komunikacije,...
- nerodovitno.

4. Število živine:

- konji,
- govedo,
- drobnica,
- prašiči,
- perutnina (?).

5. Število glav velike živine na ha obdelovalnih površin.

VIII. KOMUNIKACIJE

1. Gostota cestnega omrežja (najnižji rang je občinska cesta)
2. Število telefonskih priključkov na 100 gospodinjstev.

IX. TURIZEM

1. Skupno število turističnih ležišč (osnovna in dopolnilna)
2. Delež stanovanj za počitek in rekreacijo od vseh stanovanj
3. Relativna turistična intenzivnost:

število nočitev v 1 letu

število stalnih prebivalcev naselja

4. Povprečna doba bivanja:

število nočitev v 1 letu

število gostov v 1 letu

Tabela 1.

B. SINTEZA	DELEŽ POVRŠIN (%) S KRAŠKIM POVRŠJEM	IZRABA TAL				
		% NJIVE	% TRAVNIKI	% SADOVNJAKI	% VINOGRADI	% PAŠNIKI
RAVEN do 200 m SVET nad 200 m						
GRIČEVJE (nad 30 m rel. v. - 300 m r. v. - pod 500 m r. v.)						
HRIBOVJE (SREDOGORJE) (do 1000 m r.v.)						
GOROVJE (nad 1000 m r. v.)						
VISOKOGORJE (nad gozdno mejo)						

Tabela 2

B. SINTEZA

oddaljenost od občinskega središča	GOSTOTA POSELITVE (preb./km ²)	GIBANJE ŠT.PREB. 1961-81	DELEŽ AKT. KMEČ.PREB. 1981	SPREMIN.DEL. KMEČ.PREB. 1961-81	INDEKS AKTIV. 1961-81
do 30'					
30' - 60'					
nad 60'					

C. KARTOGRAFSKE IN GRAFIČNE PONAZORITVE ZA MEZOREGIJE

1. Geomorfološka karta: 1 : 100.000 (v osnovi reliefna karta)
2. Klimatogram - temperatura, padavine
3. Kmetijska in obdelovalna zemljišča (kartogram) 1 : 100.000
4. Administrativna delitev (na občine, krajevne skupnosti in katastrske občine) 1 : 100.000

5. Gospodarska karta:

- število delovnih mest (od 30 navzgor) - ponazoriti z velikostjo kroga
- pri naseljih z več kot 200 delovnimi mesti s krožnimi izseki razčleniti po sektorjih zaposlitve (primar, sekundar, terciar, kvartar, ostalo)
- ponazoriti prometnice z občinskim rangom, regionalne in magistralne ceste (v osnovi reliefne karte) 1 : 100.000

6. Gibanje prebivalstva po K.O. v obdobju 1961 - 1981
(izhodišče 1961)

močna depopulacija - močno upadanje	do 50
zmerna depopulacija - zmerno upadanje	51 - 80
stagnacija z značilnostmi depopulacije - stagnacija	81 - 125
stagnacija z značilnostmi koncentracije	
zmerna koncentracija - zmerno naraščanje	126 - 200
močna koncentracija - močno naraščanje	nad 200

merilo 1 : 100.000

7. Varstvo okolja; merilo 1 : 100.000

- odlagališče odpadkov, deponije in jalovine,
- območja onesnaževanja zraka 2., 3. in 4. stopnje,
- onesnaževanje voda 2., 2.-3., 3., 3.-4. in 4. stopnje,
- poškodovani gozdovi,
- glavni viri (prevzeti po katastru emisij - HMZ, ZVS, komunalne službe) emisij.

D. MINIMALNI KAZALCI ZA PRIMERJANJE MED MIKROREGIJAMI:

I. RELIEF:

1. % prikazani osnovni reliefni tipi:

- ravnina,
- gričevje,
- hribovje in gorovje,
- visokogorje.

2. % s kraškim površjem,

% s fluviokraškim površjem.

II. PREBIVALSTVO:

1. Aritmetična gostota (preb./km²)

2. Gibanje števila prebivalstva (1869 - 1961, 1961 - 1981)

3. Struktura aktivnega prebivalstva po sektorjih.

(primarni, sekundarni, terciarni, kvartarni)

III. IZRABA TAL:

1. % po zemljiških kategorijah:

- njive, vrtovi,
- vinogradi,
- sadovnjaki,
- travniki,
- pašniki,
- gozdovi,
- močvirje, trstičevje, vodne površine,
- pozidano, komunikacije,
- nerodovitno.

Kot poiskusno mezoregijo smo izbrali Vipavsko dolino zato, ker se členi na tri mikroregije, obenem pa je njena velikost ravno pravšnja, da se lahko preveri ustreznost predlaganih rešitev, zlasti kartografskih in sintetičnih, pri čemer je še posebno pomembno ugotavljanje dejanske izrabe tal s pomočjo planimetri-ranja.

Oglejmo si najpomembnejše ugotovitve. Poudarek je na prikazu metodološke problematike, medtem ko bomo v naslednji fazi pripravili tudi tekstualni del. Za preostale mezoregije bomo predvidoma v naslednjem letu dokončali analitsko - sintetsko fazo opredeljevanja minimalnih kazalcev, za kar že imamo zbranega mnogo gradiva, nato pa se bomo lotili pisanja besedil.

A. MINIMALNI KAZALCI - MEZOREGIJA VIPAVSKA DOLINA

I. RELIEF

1. Osnovni reliefni tipi:

- ravnina (do 200 m)	19,2 %
- ravnina (nad 200 m)	0,5 %
- gričevje	36,1 %
- hribovje	15,5 %
- nizka planota	0,9 %
- visoka planota	27,8 %

Reliefne kategorije razmejujemo na topografskih kartah v merilu 1 : 25 000, ki jih je izdal Vojnogeografski inštitut v Beogradu. Takšen pristop omogoča tudi ugotavljanje reliefnih kategorij za posamezne mikroregije, obenem pa ugotavljanje mnogih značilnosti v prostoru znotraj posameznih reliefnih kategorij.

Osnovno težavo predstavlja tehnika razčlenjevanja. Kako naprimer ločiti gričevje od hribovja, čeprav je znano, da naj bi bilo gričevje do 150 m oziroma največ 200 m nad relativno višinsko

bazo, a naj ne bi preseglo 500 m absolutne nadmorske višine. Sledeč tej opredelitvi smo lahko razmejili Vipavska brda od Štjakovega grebena (tudi po izohipsi 300 m), tam kjer je meja vinogradov. Gričevje je nasploh morfološka kategorija (prevlada značilnih holmov), zato se nova težava pojavi pri razmejevanju z visoko kraško planoto Trnovskega gozda, saj tam ne gre za tipične reliefne oblike. Pač pa je dokaj značilna meja pojavljanje vinogradov, zato smo se odločili za razmejitev po izohipsi 400 m (na prisojeh). Naslednja težava nastopa pri kategoriji visokih kraških planot, ki bi jih lahko uvrstili tudi v gorovje. Ker pa že ime značilne klimatske pregraje med submediteransko in kontinentalno Slovenijo, kaže pomen visokih kraških planot, je ta deloma odveč. A nov pomislek vzbuja način razmejevanja visokih kraških planot s sosodstvom. Kam na primer šteti pobočje planot, ki se lanke spusti vse do ravnine, a nima značaja visoke kraške planote. Ker gre kljub temu za reliefno monoliten tip, smo se odločili za razmejitev tudi na robu dolinskega dna. Če bi namreč postopali drugače in ločevali hribovje ter gorovje (po nadmorskih višinah), bi se zlasti v primeru Predalpskega gorovja pojavili primeri, da bi posamezne reliefne kategorije segale do grebenov in bi prevladujoče značilne kategorije bile površinsko močno okrnjene.

Namesto klasičnega planimetriranja je možno ugotovljene reliefne kategorije prenesti na reliefno in hidrografsko karto v merilu 1 : 100 000 in s pomočjo štetja kvadratkov ($1 \text{ mm}^2 = 1 \text{ ha}$, $1 \text{ cm}^2 = 1 \text{ km}^2$) določiti površino posameznih kategorij. Metoda je dala dovolj dobre rezultate, saj je bila razlika med skupno površino in katastrsko skupno površino le 0,5 %.

- 1a. Delež površin s kraškim površjem - 18,9 %
 delež površin s fluviokraškim površjem - 4,4 %

delež površin s kraškim površjem (skupaj kras in fluviokras) po reliefnih kategorijah:

- ravnina (do 200 m)	-
- ravnina (nad 200 m)	-
- gričevje	-
- hribovje	44,7 %
- nizka planota	100,0 %
- visoka planota	55,7 %

Površine s kraškim in fluviokraškim površjem se določajo na osnovi geološke karte, ki jo uporabimo tudi za ugotavljanje geološke zgradbe. Posamezne geološke kategorije je potrebno združevati v enotne stratigrafske komplekse, pri čemer nas ne zanima starost, temveč kompaktnost, odpornost in vodoprepustnost kamnin.

Natančna razmejitev med krasom in fluviokrasom je nemogoča. Mejo potegnemo glede na pojavljanje površinskega odtoka na vodo manj propustnih karbonatnih kamninah (predvsem dolomit).

2. Geološka zgradba (deleži površin):

- trde karbonatne kamnine	23,6 %
- mehke karbonatne kamnine	48,8 %
- nevezani kvartarni sedimenti - pobočni grušč	14,1 %
- nevezani kvartarni sedimenti - naplavine	13,5 %

Najprej združimo istovrstne kamnine v skupine, izrišemo delovno geološko karto in po že prej opisani metodi ugotovimo strukturo.

Čeprav je v navodilih kategorija nevezanih kvartarnih sedimentov enovita, se je na primeru proučevanja Vipavske doline zaradi obsežnih območij pobočnega grušča na pobočjih Trnovskega gozda in Nanosa pokazala potreba po ločevanju od naplavin,

saj so v obeh primerih pokrajinske značilnosti (zlasti zemljiške izrabe) povsem različne.

3. Členitev po višinskih pasovih (deleži površin):

- do 200 m	39,1 %
- 201 - 500 m	37,1 %
- 501 - 1000 m	13,4 %
- 1001 - 1500 m	10,4 %

Višinske pasove ugotavljamo na osnovi reliefne in hidrografske karte v merilu 1 : 100 000. Zlasti v območjih velikih strmin je včasih plastnicam težko slediti. Dodaten problem se pojavi pri uporabi starejših in novejših kart, saj so pri novejših poudarjene samo izohipse na 200 m, pri starejših pa na 100 m. Izrišemo delovno karto in planimetriramo po že prej opisanem postopku.

II. KLIMA

meteorološka postaja SLAP PRI VIPAVI - nadmorska višina 137 m

	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	leto
1. Srednja višina padavin (v mm)	118	97,3	100	118,5	114,5	152,3	121	123,7	143,4	142,9	165,8	141,2	1540
2. Srednja mesečna temp. (v °C)	2,9	4,0	7,2	11,0	15,3	18,7	20,9	20,4	17,3	12,9	7,9	4,2	11,8
3. Srednje število oblačnih dni	12,0	10,8	12,0	10,2	8,6	6,9	4,1	4,2	6,5	8,8	13,2	12,9	110,2

vrednotenje mikrolege obravnavane meteorološke postaje, kar kaže primer obravnavanja vetrovnosti v Vipavski dolini, ki je ena izmed najznačilnejših klimatskih parametrov proučevane mezoregije. Tako imamo v Ajdovščini v letu povprečno kar 100,2 dni z jakostjo vetra nad 6 B, v Slapu pri Vipavi pa je takšnih dni le 6,1 (obdobje 1960 - 1975, Kukanja T., 1987).

Za 40 postaj prvega reda je na Geografskem inštitutu Antona Melika pri SAZU na razpolago računalniško obdelan seznam vrste parametrov za obdobje 1956 - 1985. Za potrebe proučevanja na nivoju mezoregij smo izbrali 9 najznačilnejših pokazateljev, ki po našem mnenju kar najbolje odražajo klimatske značilnosti in specifičnosti.

Po posameznih mesecih smo prikazali srednjo višino padavin, srednje mesečne temperature (na podlagi obeh kazalcev je izdelan klimatogram) ter srednje število oblačnih dni. Slednji pokazatelj kaže, upošteva je potek, osnovno pripadnost mediteranskemu podnebnemu tipu (pomemben za turistične potenciale).

Na padavinsko izdatnost za potrebe kmetijstva kaže podatek o številu dni z več kot 10 mm padavin (pomemben je tudi razpored v vegetacijski dobi), prav tako število dni s točo ali sodro izraža stopnjo tveganja (zlasti v sadjarskih in vinogradniških območjih). Z vidika kmetovanja (možnost uspevanja določenih kultur, možnost večih letin v letu) sta izredno pomembna pokazatelja dolžini vegetacijske dobe s pragom nad 5°C oziroma nad 10°C. Dolžino je mogoče izračunati po formuli (Gams I., 1986):

$$D = \frac{T \text{ praga} - T \text{ pod pragom}}{T \text{ nad pragom} - T \text{ pod pragom}} \cdot 30$$

Ugotovljeno število dni (D) prištejemo oziroma odštejemo od srednjega dne v ustreznem mesecu pod pragom. Podatek ima svojo vrednost samo za ravninsko dno v Vipavski dolini, že v

termalnem pasu gričevja Vipavskih brd pa so specifične temperaturne zakonitosti.

Na pojav inverzij, kontinentalne megle kaže podatek v letnem številu dni z meglo, ki odraža značilnosti podnebnega tipa. Morda še boljše opredeljujeta te značilnosti kazalca o številu dni s sneženjem in absolutni maksimalni debelini snežne odeje (seveda šele ob primerjanju z značilnostmi v drugih mezoregijah). Še bolji pokazatelj bi bil podatek o dolžini trajanja snežne odeje, a žal v omenjenem gradivu ni na voljo (pomemben podatek za turistične potenciale).

III. VODE

1. Specifični odtoki

- povprečni za obdobje 1926 - 1965 (ZVS, 1978)

v.p. Dorenberg

$$\frac{SQs}{F} = \frac{15,1 \text{ m}^3}{529,4 \text{ km s}} = 0,0285 \text{ m}^3/\text{s}/\text{km}^2 = (28 \text{ l}/\text{s}/\text{km}^2).$$

Celotno (in v kraškem delu še ne dokončno ugotovljeno; Habič, 1982) porečje Vipave obsega do v.p. Dorenberg 529 km², kar je dvakrat več kot je površina obravnavane regije Vipavske doline (265 km²). Višje kraško zaledje porečja je tudi bolj namočeno (letna količina padavin je višja za 300 - 400 mm) kot v dnu doline. Zato izračunani specifični odtoki niso le odraz hidrogeografskih razmer v Vipavski dolini, temveč tudi širšega zaledja, ki sega izven meja obravnavane regije. Kljub temu pa potrjujejo ugotovitev, da v Vipavski dolini odteče komaj polovica padavin.

V pokrajinsko tako pestri regiji (večji specifični odtok v višjem kraškem zaledju in manjši v dnu doline) so te razlike očitne in jih kaže upoštevati.

V istem viru (ZVS, 1978) so tudi grafične predstavitev povprečnih mesečnih pretokov za celo leto:

Vipava: v.p. Dorenberg $sQ_v(p) = 26,7 \text{ m}^3/\text{s}$ (november)
 $sQ_n(p) = 7 \text{ m}^3/\text{s}$ (avgust)

2. Gostota rečne mreže

S kurvimetrom izmerjena dolžina vseh vodnih tokov na karti 1 : 25 000 v obravnavani regiji je 447 km.

$$\frac{447 \text{ km}}{265 \text{ km}^2} = 1,6 \text{ km}/\text{km}^2$$

Vsi vodni tokovi označeni na karti kot stalni to v resnici niso (več o tem Natek, 1983). Zato bi vsaj kazalo dobljene rezultate ustrezno komentirati.

3. Obseg poplavnih območij

V dnu cele Vipavske doline so poplave ob dvajsetletnih vodah obsegale 925 ha, ob stoletnih vodah pa 1215 ha (Naše okolje, 1-2/1984). Po ureditvi regulacij, ki so v teku, na teh površinah načrtujejo odpravo poplav.

Največ zbranega gradiva o poplavnih območjih v Sloveniji je objavljeno v Geografskem zborniku, začenši s XV. zvezkom. Gre za predstavitev raziskav s področja "Geografije poplavnih področij na Slovenskem", ki so nastale v okviru Geografskega inštituta Antona Melika pri SAZU.

4. Oskrba z vodo

V obravnavani regiji je leta 1981 živel 22.184 prebivalcev, z vodo iz javnega vodovodnega omrežja pa se je oskrbovalo 20.251 prebivalcev (Popis, 1981) ali 91,2 %. 80 % vode v to vodovodno omrežje dajeta zajeta izvira Mrzlek in Hubelj.

V obravnavani regiji je evidentiranih še 934 vodnjakov (Popis - prvi podatki po naseljih, 1981). Pri oskrbi z vodo bi kazalo upoštevati nekdanje tradicionalne oblike; opredeljene s kazalcem št. vodnjakov/100 gospodinjestev (14,6 vodnjakov/100 gospodinjestev). S tem rezultatom bi lahko znatno dopolnili poglavje o bolj celoviti problematiki oskrbe z vodo, (vodnjaki niso le strateški viri, ob napeljavi vodovodov so postali zanemarjeni in pogosto smetiščne in gnojnične jame; navezanost večine prebivalcev le na en vodni vir itd.).

Žal popis prebivalstva iz leta 1981 drugih oblik vodooskrbe ni zajel, tako da sta omenjena kazalca praktično edina, ki ju lahko upoštevamo.

5. Glavni izviri

V obravnavani regiji sta samo dva izvira z minimalno izdatnostjo nad 20 l/s. To je izvir Vipave z 900 l/s in Hubelj s 300 l/s (ZUS, 1978). Vsi drugi registrirani izviri imajo manjšo minimalno izdatnost.

Verjetno je postavljena spodnja meja izdatnosti 20 l/s za opis oziroma upoštevanje posameznega izvira pretoga. V posameznih regijah so izviri s tako izdatnostjo lahko vitalnega pomena za oskrbo z vodo. Poleg evidentiranih izvirov v Vodnogospodarskih osnovah Slovenije (ZVS, 1978) je treba upoštevati še nove vrtine, ki jih je predvsem intenzivno v zadnjih 10 letih opravil GZL in so opremljeni s črpalnimi postajami kot nov

vodni vir. Zato je obstoječ kataster izvirov in objektov za preskrbo s pitno vodo (UGI, 1986) treba preveriti še s terenskimi deli.

IV. TLA IN RASTJE

1. Tipi tal z ozirom na litološko osnovo in razvojno stopnjo

Inštitut za hmeljarstvo in pivovarstvo Žalec je na osnovi terenskega dela ter litoloških in geoloških kart določil pedosekvence za območje občine Ajdovščina (na osnovni državni karti v merilu 1 : 5000). Za ostali del mezoregije smo določili pedosekvence na osnovi litološke karte. Meje pedosekvence smo opredelili v delovni karti merila 1 : 50 000. Delovna karta lahko ob soočenju z drugimi kartami (podatkovnimi bazami), predvsem naravnogeografskega potenciala, s pridom služi za boljšo interpretacijo vloge prsti kot pomembnega činitelja pokrajinske stvarnosti in gospodarjenja v obravnavani mezoregiji.

Na območju mezoregije se pojavlja pet tipov pedosekvenc z dvema serijama:

1. pedosekvenca na produ in pesku
  - 1a. serija tal na višjih terasah
  - 2b. serija rjavih obrečnih tal
2. pedosekvenca na ilovicah in glinah
3. pedosekvenca na mehkih karbonatnih kameninah
4. pedosekvenca na apnencu in dolomitu
5. pedosekvenca na nekarbonatnih kameninah.

2. Vegetacijske združbe

Za območje celotne Slovenije so izdelane karte gozdnih združb v merilu 1 : 100 000, ki so na razpolago na Inštitutu za gozdno in lesno gospodarstvo Slovenije. Biološki inštitut ZRC pri SAZU pa je za pretežni del Slovenije že izdelal vegetacijske karte s podatki o gozdnih in negozdnih združbah, ki so vseka-kor ustreznejše pri proučevanju vseh zvez med rastjem in dru-gimi fizično in družbeno-geografskimi procesi in pojavi v po-krajini.

Karte vegetacijskih združb so tudi edine primerne pri prouče-vanju sprememb med sedanjo in primarno vegetacijo, prikazo-vanju antropogenih vplivov na rastje in nasploh pri prouče-vanju območij z negozdno vegetacijo.

V. PREBIVALSTVO

1. Gostota prebivalstva

2. Način poselitve po velikosti naselij 1981

prebivalcev	št.naselij	% prebivalstva
0 - 99	25	4,5
100 - 299	23	19,2
300 - 999	21	43,3
1000 -2000	1	7,8
2001 -10000	1	25,2
10001 -50000	-	-
nad 50000	-	-
Skupaj	71	100,0

Zaradi velikega deleža v skupnem številu prebivalstva, predlagamo za največja mesta v republiki samostojno kategorijo.

3. Gibanje števila prebivalstva

1869	1910	1931	1953	1961	1981
22832	23617	21953	21340	20768	22184

Za prikaz spremembe števila prebivalstva po naseljih, mikroregijah in v mezoregiji oziroma sprememb v gostoti poselitve smo upoštevali popisne podatke iz let 1869, 1910, 1931, 1953, 1961 in 1981. Najustreznejši viri so - Krajevni leksikon Slovenije do leta 1961 ter zadnji ustrezeni popis iz leta 1981 (tabela št. 1-1-1). Širok časovni razpon nam omogoča slediti nekatere razvojne faze v oblikovanju novega poselitvenega modela po deagrarnizaciji in končanem demografskem prehodu:

- 1869: poselitev, ki odraža klasično agrarno družbo in ostro mejo urbana-ruralna območja,
- 1910: zadnje obdobje oziroma podatek o prebivalstvenem stanju pred pomembnimi političnimi dogodki: razpad Avstro-Ogrske monarhije, ustanovitev Jugoslavije, vpliv prve svetovne vojne, nova meddržavna razmejitev,
- 1931: prvi vplivi deagrarnizacije ter industrializacije družbe kot celote,
- 1953: povojno stanje,
- 1953 - 1961: pričetek deagrarnizacije v novih socioekonomskih in političnih razmerah,
- 1961 - 1981: uveljavitev današnjega sistema poselitve

4. Delež priseljenega prebivalstva 40,1 %

Za prikaz mobilnosti prebivalstva smo izbrali število oziroma delež prebivalstva v naselju leta 1981, ki ne živi ves čas v tem naselju. Ker so za Slovenijo tipične močne selitve, a v večini primerov na krajše razdalje, je kazalec ustrezen in zajema večino prostorskih premikov. Vir za podatek ni publiciran, dostopen pa je na Zavodu za statistiko. Primerek gradiva s podatki po naseljih in občinah hrani dokumentacija IGU.

5. Izobrazbena struktura

(% starejših od 14 let z izobrazbo vsaj kvalificiran) 35,4 %

Upoštevali smo podatek za prebivalstvo, starejše od 14 let (ki praviloma ni več šoloobvezno); stopnjo končane šolske izobrazbe smo opredelili na osnovi deleža prebivalstva, ki je v popisu opredeljeno vsaj z kategorijo kvalificiran. Vir: Popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj leta 1981, tabela 1-1-4.

6. Starostna struktura (v %)

0-14 let	15-64 let	65 let in več
23,7	63,2	13,1

Namesto velikih starostnih skupin (0-19, 20-39, 40-59, 60 in več let) smo za prikaz starostne strukture uporabili skupine 0-14 let, 15-64 let, 65 let in več. Skupini 0-14 ter 65 in več let opredeljujeta tudi dve tipični starostni grupi prebivalstva v demografiji - mlado prebivalstvo (otroci) ter staro prebivalstvo in nam omogočata sintetični izračun starostne karakteristike populacije - indeks staranja. Starostna skupina 15-64 let nam z malenkostno korekcijo (žensko prebivalstvo, staro 60-64 let) omogoča izračun potencialnega delovnega kontingenta. Podatek o starostni strukturi je sam po sebi dovolj sintetičen in ne potrebuje primerjave s prejšnjimi obdobji. Vir - Popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj l. 1981; tabeli 1-1-2 in 1-1-8.

7. Delež dnevnihi migrantov od zaposlenega prebivalstva 51,8 %

Vir podatka: Popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj leta 1981, tabela št. 1-1-8. Delež dnevnihi migrantov je potrebno računati od števila zaposlenih - vir: Zavod SR Slovenije za statistiko: Rezultati raziskovanj, št. 346.

VI. NASELJA

1. Delež urbanega prebivalstva (v %)

1953	1981
22,1	33,9

Pri izvedbi kazalcev za urbano prebivalstvo smo izhajali iz popisov prebivalstva v letih 1953 in 1981. Urbano prebivalstvo pomeni delež mestnega prebivalstva obeh mest (Ajdovščine in Vipave) v skupnem številu prebivalstva mezoregije. Metodologija prikaza tega analitičnega kazalca ni sporna in ne bo predstavljala posebnih problemov tudi za ostale mezoregije, razen v primeru, če bi problematika širitve mest v primestna območja - kot specifiko (ki je povezana s sorazmerno nizko stopnjo urbanizacije v Sloveniji) poskušali posebej ponazoriti. V tem primeru je pričakovati vrsto metodoloških zapletov v zvezi z omejevanjem mest in obmestij oz. t.im. "mešanih" naselij.

2. Centralna naselja:

IV. stopnja: Ajdovščina

II. stopnja: Vipava

centralne vasi: Branik, Podnanos, Črniče

subcentralne vasi: Batuje, Vrtovin, Lokavec, Dobravlje, Vrhpolje

Pri opredelitvi hierarhije centralnih naselij smo se odločili za Kokoletovo klasifikacijo* ki je Ajdovščino opredelil kot

*Vl.Kokole: Centralni kraji v SR Sloveniji, Geografski zbornik XIV, Ljubljana 1971.

centralno naselje IV. stopnje, Vipavo kot središče II. stopnje. Ostala podeželska središča (ruralne centre) pa še podrobneje razdelil glede na njihove funkcije na centralne in subcentralne vasi.

Metodika opredeljevanja centralnih naselij kaže veliko odvisnost naselij tudi od centralnih naselij višje stopnje, v našem primeru Nove Gorice kot središča VI. stopnje, s čimer je potrebno pri problemskih opisih računati.

Prav tako bomo v nadaljevanju preverili momente komunalnega sistema, ki ga Kokole v svoji študiji ni mogel upoštevati. Gre namreč za formiranje krajevnih skupnosti po letu 1970, ki so centralnost naselij v zadnjem obdobju nekoliko spremenile, predvsem pri najnižjih stopnjah (subcentralna vas). Tako bi kazalo zaradi stopnje gravitacije in oskrbe funkcije med centri krajevnih skupnosti upoštevati v konkretnem primeru še: Šmarje, Budanje, Vipavski križ in Štjak.

VII. GOSPODARSTVO

1. Struktura zaposlenega (primar aktivnega) prebivalstva po sektorjih

	1961		1981	
	št.	%	št.	%
- primar	3810	51,1	1232	13,4
- sekundar	2066	27,7	4915	53,6
- terciar	646	8,6	1992	17,4
- kvartar	939	12,6	1432	15,6

Primerjava med leti 1961 in 1981 je deloma otežkočena zaradi različne metodologije klasifikacije dejavnosti, predvsem pa zaradi različnega razvrščanja zasebnega in družbenega sektorja dejavnosti in zaposlenih. Neposredno primerljiv je le delež

aktivnih v dejavnostih primarnega sektorja, pri ostalih dejavnostih pa za leto 1981 razpolagamo le s podatki o zaposlenih v združenem delu, ne pa za strukturo aktivnih med nosilci zasebne gospodarske dejavnosti. Še zlasti je otežkočena klasifikacija po sektorjih dejavnosti, ki jih statistika v svoji metodologiji ne obravnava. Zaposlene v letu 1961 smo posredno ugotovili tako, da smo izločili aktivne v obrti, saj smatramo, da je bil delež zaposlenih pri obrtnikih tedaj bistveno manjši kot danes. Delna sistematična napaka se zaradi tega pojavlja pri številu zaposlenih v terciarnih dejavnostih leta 1961 - število je nekoliko prenizko.

Klasifikacija dejavnosti v sekundarni, terciarni in kvartarni sektor:

1961

sekundar: rudarstvo, industrija, gradbeništvo,

terciar: promet, trgovina, gostinstvo, usluge,

kvartar: bankarstvo in zavarovalništvo, komunalna dejavnost, državna uprava in pravosodje, kultura, prosveta, znanost, zdravstvo in socialna dejavnost, ostale dejavnosti.

1981

sekundar: industrija in rudarstvo, gradbeništvo,

terciar: promet in zveze, trgovina, gostinstvo in turizem, obrt in storitve,

kvartar: stanovanjsko-komunalna dejavnost, finance, tehnične in poslovne storitve, izobraževanje, znanost, kultura, informacije, zdravstvo, socialno varstvo, družbenopolitične skupnosti SIS, družbene organizacije.

V popisu leta 1981 tudi ni kategorije "izven dejavnosti", ki je v popisu leta 1961 še prisotna in zajema velik del aktivnega oziroma zaposlenega prebivalstva.

2. Delež aktivnih v kmetijstvu in industriji 1981

	število	%
- kmetijstvo	1232	12,5
- industrija (rudarstvo)	3834	38,8

Vir za leto 1981 je bil popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj leta 1981, tabela 1-1-7, ter ustrezen podatek za leto 1961. Opredelitev kmečkega prebivalstva je enaka kot v metodologiji statistike: aktivni na področjih kmetijstva, ribištva, gozdarstva in vodnega gospodarstva ter prebivalstvo, vzdrževano iz teh dejavnosti. Za ugotavljanje dinamike procesa deagrizacije družbe je potrebna primerjava 1961 - 1981.

3. Izraba tal po katastru za leti 1900 in 1987 (v %)

	1900	1987
- njive, vrtovi	13,0	8,0
- vinogradi	7,8	3,7
- sadovnjaki	-	0,7
- travniki	20,9	26,3
- pašniki	31,5	19,2
- gozdovi	22,0	35,4
- neplodno	4,8	6,7

Podatki katastra za leto 1900 so na voljo v Arhivu Slovenije. Pri tem je potrebno biti pozoren na dejstvo, da se nahajajo v večih knjigah (v nekaterih samo v nemškem jeziku). Spremenila so se tudi posamezna imena krajev, v novejšem času pa zaradi preureditve sistema katastrskih občin (deli katastrskih občin v sosednjih občinah so dobili novo poimenovanje) tudi površine posameznih KO, zlasti okrog urbanih centrov na račun njihovega širjenja (primer KO Ajdovščina). Vendar gre rasti na račun zmanjšanja katastrskih občin v sosedstvu, tako da se v globalu rezultati ujemajo.

Za leto 1900 ni izločena kategorija sadovnjakov, ker ni šlo za intenzivne nasade in so jih šteli med travnike.

Na posameznih občinskih geodetskih upravah je z dopisom mogoče kaj hitro in enostavno dobiti najnovejše podatke o katastrski izrabi tal (v našem primeru stanje 31. 12. 1987). Vendar iz njih ni mogoče izluščiti podrobnejše členitve neplodnega sveta na pozidane površine, infrastrukturne objekte, vodovje ter nerodoviten svet. Katastrski podatki so zaradi neažurnosti močno nezanesljivi. Več o tem glej pri poglavju o izrabi tal na primeru obravnavanja mikroregij.

4. Število živine leta 1981

- konji	236
- govedo	7474
- drobnica	742
- prašiči	2186
- perutnina	29450

Podatke dobimo iz prvih rezultatov popisa po naseljih (junij 1981). Poznavajoč način dela popisovalcev lahko trdimo, da niso najbolj zanesljivi (prenizki). A vseeno predstavljajo osnovne usmeritve v živinoreji, ki jih lahko interpretiramo v povezavi z naravnopokrajinskim potencialom, usmeritvami kmetijstva in s tradicijo.

5. Obremenitev z živino

število GVŽ/ha kmetijskih površin	0,558
število GVŽ/ha obdelovalnih površin	0,834

Navedena kazalca sta brez dvoma bolj sintetična in v primerjavi z drugimi mezoregijami predstavljata možnost za opredelitev intenzivnosti živinoreje. Boljši pokazatelj je obremenjenost obdelovalnih površin (vsaj v obravnavani mezoregiji), kajti pašniki so zaradi dejanske nefunkcionalnosti izločeni (obdelovalne površine: njive, vinogradi, sadovnjaki, travniki; kmetijske

površine: njive, vinogradi, sadovnjaki, travniki, pašniki). Kljub temu, da so med obdelovalne površine vključeni tudi vinogradi in sadovnjaki (ki ne služijo živinoreji), jih ne velja izločiti, ker gre za v različnih strokah uveljavljen kazalec.

Glave velike živine izračunamo iz števila posameznih vrst živine po naslednjih pretvornikih:

- 1 konj = 1,3 GVŽ
- 1 govedo = 1 GVŽ
- 1 glava drobnice = 0,1 GVŽ
- 1 prašič = 0,25 GVŽ
- 1 kos perutnine = 0,002 GVŽ

VIII. KOMUNIKACIJE

1. Gostota cestnega omrežja	1,21 km/km ²
2. Število telefonskih priključkov na 100 gospodinjstev	55,7

Pri analitičnih kazalcih stopnje razvitosti komunikacij smo se odločili le za prikaze gostote cestnega omrežja kot pomembnega kazalca stopnje povezanosti. Drugi kazalec gostote telefonskega omrežja pa predstavlja sočasno še razvitost družbenega standarda. Ostalih infrastrukturnih kazalcev zaradi manjše pojavnosti zavestno nismo upoštevali (npr. gostota železniškega omrežja).

Pri cestnem omrežju je bil najnižji rang upoštevanja občinska - lokalna cesta. Gozdnih cest nismo upoštevali, ker so prioriteto namenjene prevozom lesne mase, manj pa uporabi prebivalstva (čeprav tudi to v nekaterih območjih ni zanemarljivo). Za ostalo cestno omrežje (nižjega ranga) pa takorekoč ni na razpolago ustreznih razpoložljivih virov.

Pri gostoti telefonskega omrežja smo izhajali iz telefonskega imenika SRS za leto 1988/89 pri čemer smo upoštevali vse telefonske naročnike (tudi delovne organizacije in skupnosti), kar je lahko metodološko sporno. Vendar smo se zaradi praktičnosti zavestno odločili za takšen način prikaza, obenem pa tudi takozvani "družbeni" telefoni odražajo stopnjo razvitosti telefonskega omrežja.

IX. TURIZEM

Pri obravnavanju turizma je ključnega pomena vprašanje zajemanja podatkov. Na voljo so statistični podatki v posebnih publikacijah (letni pregled turizma...), v katerih so po občinah obdelane osnovne kapacitete po tipih. Vendar je pregled podatkov za občino Ajdovščina pokazal, da niso upoštevane kapacitete v planinskem domu na Čavnu, zato je potrebno po potrebi podatke preveriti in dopolniti.

Vsi ostali podatki so prikazani za najpomembnejše turistične kraje. Seštevek njihovih vrednosti (Ajdovščina, Vipava) v posameznih primerih (kjer ni drugih kapacitet) sovпада z vrednostmi za celotno občino (tako je v primeru Ajdovščine), drugače pa razlika predstavlja preostale kapacitete. Problem se lahko pojavi v mezoregijah, ki se delijo na več občin in nimajo pomembnejših turističnih krajev. Tam bo potrebno terensko delo (poizvedovanje na sedežih krajevnih skupnosti).

Turistični kraj je tisti, ki izpolnjuje naslednje pogoje po statistični metodologiji:

- aktivne pogoje (naravne lepote, zdravilni vrelci, kulturno-zgodovinski spomeniki, kulturne, zabavne in športne prireditve, itd.),
- komunikacijske pogoje (možnost dostopa, prometne zveze itd.),
- receptivne pogoje (namestitveni objekti s spremljajočimi trgovskimi, obrtniškimi, PTT ipd. uslužnostnimi objekti, pa tudi sprehajališča, kopaljšča in drugi rekreacijski objekti).

1. Skupno število turističnih ležišč	150
2. Delež stanovanj za počitek in rekreacijo (% od vseh stanovanj)	1,40

Počitniška bivališča ali stanovanja za počitek in rekreacijo sta pojma, s katerima pri nas najbolj pogosto označujemo bivališča oseb (ali tudi organizacij), katerih stalno bivališče je v drugem naselju, ki so namenjena predvsem rekreaciji in se uporabljajo občasno (v glavnem ob koncu tedna, ob praznikih in v času počitnic ali dopusta). Učinki tega pojava na sestavo, funkcijo in videz pokrajine solahko pozitivni ali negativni, in so močno odvisni od vrste in obsega počitniških bivališč.

3. Povprečna doba bivanja (obdobje 1980 - 1984)	2,74 dni

Povprečna doba bivanja gostov odraža sposobnost kraja za zadovoljevanje motivov turistov. Čim daljša je povprečna doba bivanja, tem višja sta naravna in kulturna primernost in privlačnost, ob tem pa tudi superstrukturna opremljenost kraja. Zaradi možnih slučajnih vplivov je primerno izračunati pokazatelj za daljše časovno razdobje (najmanj 5 let).

4. Relativna turistična intenzivnost	2,10

Ta kazalec ponazarja predvsem obseg vplivov med turizmom in pokrajino. Naraščanje tega relativnega kazalca posredno dokazuje sorazmerno večanje vplivov turizma na pokrajino in obratno. Zaradi že omenjenih možnih slučajnih vplivov je za število nočitev priporočljivo vzeti daljši časovni niz (5 let), čeprav imamo nasproti podatek o številu prebivalcev za eno samo leto (običajno 1981).

B. MINIMALNI KAZALCI ZA MEZOREGIJE - SINTETIČNI DEL

Pomembno vlogo ima pojasnjevanje najznačilnejših regionalno-geografskih sintez. Pri tem gre predvsem za poenoten prikaz notranjih povezav na osnovi enotno izbranih in obdelanih kazalcev. S takšnim pristopom želimo kvantificirano ovrednotiti določene zakonitosti in dokazati medsebojne zveze v pokrajini, kar je po našem mnenju ena izmed specifično geografskih metod. S tem ne želimo rušiti sicer enotnega koncepta, pač pa je naša prizadevanja potrebno razumeti kot željo po nadgradnji sicer klasične zasnove oziroma kot stremenje po boljšem poznavanju notranjih zakonitosti.

Kot možne proučitve se izdvajata zlasti naslednji povezavi:

- poselitev v odvisnosti od naravnogeografskih razmer in oddaljenosti od centralnih naselij (povezava naslednjih elementov: litologija-hipsografija-oddaljenost od centralnih naselij - gostota poselitve - gibanje števila prebivalstva - delež kmečkega prebivalstva)
- izraba tal v odvisnosti od naravnih razmer in družbenoekonomskega razvoja (povezava naslednjih elementov: litologija - hipsografija - klima - zemljiške kategorije - spreminjanje zemljiških kategorij - obremenjenost zemljišč z živino - spreminjanje števila prebivalstva - spreminjanje števila kmečkega prebivalstva)

Za potrebe RGMS smo pripravili zreducirani verziji pokrajinske sinteze, bazirajoči na primerjavah med reliefnimi kategorijami in gravitacijo (tabela št. 1 in št. 2). Za problematiko opredeljevanja kazalcev glej predhodna poglavja, na tem mestu pa je potrebno podrobneje opredeliti še probleme zvezane z interpretacijo (vrednotenjem) dejanske izrabe tal ter določanjem gravitacije oziroma nadmorske višine (za potencialno primerjavo po višinskih pasovih) posameznih naselij.

Izraba tal je eden osnovnih pokazateljev pri valorizaciji primerljivosti reliefnih kategorij in mikroregij. Na osnovi interpretacije aerofotoposnetkov zadnjega snemanja smo na topografskih kartah v merilu 1 : 25 000 (TK 25) opredelili njivske, travniške, pašniške in pozidane površine ter površine infrastrukturnih objektov. Površine sadovnjakov, vinogradov in gozdov so jasno opredeljene in zato povzete po TK 25, ki imajo dopolnjeno vsebino leta 1985.

Posamezne zemljiške kategorije in njihovi deleži so opredeljeni po mikroregijah in reliefnih kategorijah. Poleg deležev katastrskih kultur: njiv, travnikov, sadovnjakov, vinogradov, pašnikov in gozda, smo izračunavali tudi deleže pozidanih površin, površin infrastrukturnih objektov in kategorije nerodovitno, ki zajema površino voda, odlagališč odpadkov, kamnologov, peskokopov, melišč in skalovja. Glede na to, da meje mikroregij potekajo po mejah katastrskih občin, so posamezne kategorije med sabo primerljive. Večja ali manjša odstopanja so predvsem rezultat neažurno vodenega katastrskega stanja.

Posebna vrednost kazalca izrabe tal je v primerljivosti zemljiških kategorij med mikroregijami in zlasti med reliefnimi kategorijami, kjer hkrati ugotavljamo logično spreminjanje posameznih zemljiških kategorij. Kmetijsko najvrednejša zemljišča v ravnini prehajajo v travnike, sadovnjake in vinograde v gričevju in pretežno gozdne površine v hribovju in na visokih planotah.

Kljub velikemu obsegu dela pri določanju posameznih kategorij iz aerofotoposnetkov, planimetriranju površin in računanju površin ter deležev, smo mnenja, da je tovrstna metoda najustreznejša. Pri planimetriranju smo poenostavili delež s pravo ustreznih prozornih šablon, s točkami 3 x 2 mm (na TK 25 pomeni površino 0,25 ha), ki smo jih preštevali s posebnim števničnim svinčnikom. V bodoče pa bo mogoče določati površine posameznih kategorij z uporabo grafične table in računalnikom.

Na ta način se podatki o izrabi tal še najbolj približajo dejanskemu stanju v prostoru.

Kot alternativa se ponuja tudi možnost interpretacije po zemljiških kategorijah na osnovnih državnih kartah v merilu 1 : 5 000, na katerih so vse zemljiške kategorije razmejene (tudi njive in travniki). Vendar ta metoda pride v poštev le za manjše mezoregije oziroma za ravnine ter dolinska dna posameznih mezoregij, kjer je prepletanje izrabe bolj pestro, saj zahteva obilico fizičnega dela.

Gravitacijski tip naselja smo določali na osnovi oddaljenosti naselja od občinskega centra (v km). Kot vir podatkov je služil Krajevni leksikon Slovenije (Savnik R., 1968). Pri opredelitvi kategorij glede na oddaljenost od občinskega centra (lokalni centri so zaradi nižjega ranga in manjšega števila centralnih funkcij manj primerni) smo upoštevali potovalno hitrost 40 km na uro:

0 - 10 km = 0 - 15 minut - izohrona 15 minut

11 - 20 km = 16 - 30 minut - izohrona 30 minut

21 - 30 km = 31 - 45 minut - izohrona 45 minut

31 in več km = 46 minut in več

Menimo, da je občutljivost dovolj velika in da nadaljnje kategorije niso potrebne, saj je oddaljenost 31 km (46 minut) na nivoju gravitacije proti občinskemu centru zelo velika. Pri potovalni hitrosti bi kazalo pri posameznih naseljih upoštevati njihovo reliefno lego in temu primerno zreducirati potovalno hitrost (gričevje, hribovje).

Nadmorska višina naselja je podatek, ki ga na osnovi že znanih razlik v socioekonomskih razvojnih trendih, rabi tal, demografskem razvoju in drugih kazalcih v ravninskem, hribovitem in goratem svetu Slovenije kaže upoštevati kot pomemben kazalec in dopolnilo gravitacijskim značilnostim naselij. Kot vir

podatka smo uporabili Krajevni leksikon Slovenije. Če se naselje razteza čez več višinskih pasov, smo določili nadmorsko višino iz srednje vrednosti med spodnjo in zgornjo točko. Bolj kot absolutno nadmorsko višino bi (vsaj do nadmorske višine 600 m) kazalo upoštevati relativno višinsko razliko v odnosu do občinskega centra.

Za potrebe izdelave predlaganih tabel posamezna naselja v mezoregiji razvrstimo v odgovarjajoče kategorije, potem pa je mogoče parametre izračunavati ročno ali v primeru večjih mezoregij tudi z računalnikom. V primeru zanimivih ugotovitev so možne tudi grafične ponazoritve, a je potrebno upoštevati, da je obseg in celoten prikaz posameznih mezoregij omejen.

Tabela 1

	DELEŽ POVRŠIN (%)S KRAŠKIM POVRŠJEM	% NJIV	% TRAVNIKI	IZRABA TAL							% INFR.OBJ.	% PREBIVALCEV	% prebivalcev po oddaljenosti od občinskega središča			gostota poselitve št. preb./km ² ...	gibanje števila prebivalstva 1961-1981	delež aktivnega kmeč.prebivalstva leta 1981		spreminjanje števila aktivnega prebivalstva 1961 - 1981
				% SADOVNJAKI	% VINOGRADI	% PAŠNIKI	NERODOVITNO	% GOZDOVI	% POZIDANO	do 15 min.			16-30 min.	31-45 min.	1961			1981		
RAVNINA do 200 m	-	59,2	22,5	1,3	3,4	0,1	0,6	2,5	8,5	1,9	49,8	84,6	5,8	9,6	215,5	1,28	5,1	25,1	4,1	1,10
RAVNINA nad 200 m	-	14,1	74,0	-	1,0	1,2	-	-	7,0	2,7	1,2	-	100,0	-	197,7	0,93	18,6	72,4	11,8	0,80
GRICEVJE	-	3,2	32,1	2,2	9,1	2,5	0,3	46,2	2,9	1,5	46,6	75,8	19,6	4,6	107,6	0,93	19,7	52,7	13,6	0,85
HRIBOVJE	44,7	1,1	16,6	0,5	4,1	2,3	0,1	73,8	0,6	0,9	2,4	-	88,7	11,3	13,1	0,78	27,4	78,2	14,6	0,70
NIZKA PLANOTA	100,0	-	44,8	-	-	16,6	0,6	37,2	0,3	0,5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
VISOKA PLANOTA	55,7	-	9,1	0,0	0,1	4,0	5,2	81,1	0,0	0,5	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
VIPKVSKA DOLINA SKUPAJ	23,3	11,4	22,1	1,2	4,8	2,6	1,6	52,4	2,7	1,2	100,0	77,3	15,1	7,6	83,8	1,07	12,5	42,3	8,9	0,96

Tabela 2

časovna oddaljenost od občinskega središča	gostota poselitve št.preb./ km ²	gibanje št.preb. 1961-1981	delež aktivnega kmeč.preb. leta 1981	delež kmeč- kega preb.		spreminjanje št. aktivnega preb. 1961 - 1981
				1961	1981	
do 15 minut	120,8	1,12	10,3	34,3	7,5	1,00
16 - 30 minut	40,3	0,87	22,8	74,7	16,4	0,82
31 - 45 minut	45,9	1,03	15,1	57,9	10,6	0,86
VIPAVSKA DOLINA SKUPAJ	83,8	1,07	12,5	42,3	10,6	0,96

C. KARTOGRAFSKE IN GRAFIČNE PONAZORITVE ZA MEZOREGIJE

Predlagane karte naj bi predstavljale osnovo grafičnih ponazoritev v posameznih mezoregijah, kar pa ne pomeni, da ni možno v primeru potrebe prikazov nekaterih izjemno zanimivih pojavov, kart tudi dodajati ali pa jih izpustiti (če ni na voljo podatkov o klimi izpustimo klimatogram, v gorskih predelih brez izrazitih centrov lahko izpustimo gospodarsko karto).

1. Geomorfološka karta

Izdelava geomorfološke karte je dokaj zahtevna. Za posamezne avtorje priporočamo za boljše poznavanje problematike seznanitev z magistrsko nalogo Karla Natka Metoda izdelave in uporabnost splošne geomorfološke karte ter z navodili Uputstvo za izradu detaljne geomorfološke karte SFRJ u razmeru 1 : 100 000.

Kot merilo priporočamo razmerje 1 : 100 000, le v primeru večjih mezoregij pride v poštev tudi merilo 1 : 250 000, a je potrebna vsebinska prilagoditev (izpuščanje vseh mikro in delno tudi nekaterih mezoreliefnih oblik).

Problem predstavlja predvsem način grafične ponazoritve posameznih pojavov, ker verjetno barvna tehnika ne bo mogoča, črnobela tehnika pa ne omogoča dovolj velike ločljivosti. Opazna je zlasti prenatrpanost, saj se za celotno ploskev prikazujejo hipsografija, reliefne kategorije in litologija, še posebej pa je ponekod izpostavljeno pojavljanje krasa in fluviokrasa. Vseh teh različnih parametrov ne moremo ločevati z različnimi debelinami peres, pač pa pridejo v poštev le najtanjšje črte. Debelejše so namreč bolj primerne le za prikazovanje reliefnih oblik.

Razmisliti bi veljalo o redukciji sistema izohips (smiselno bi bilo izvleči le vsako izohipso na 50 m, a takšnih v reliefnih kartah v merilu 1 : 100 000 ni, ker so le na 20 m in vsakih 100 m; zgolj upoštevanje 100 m plastnic pa ponekod ne da dovolj dobre predstave o reliefni izoblikovanosti), morda pa bi kazalo zanemariti tudi litološko zgradbo, ki je tako in tako predlagana zgolj kot priporočljiva vsebina.

Predlagan seznam reliefnih oblik s pripadajočimi znaki je vsekakor ustrezen in ga ne bi veljalo razširjati. Pogrešamo le znak za zatrepne doline, ki ga nismo našli niti v navodilih Uputstvo..., zato smo ga sami opredelili. Le izjemoma (v reliefno nepestem svetu) pride v poštev tudi prikaz različnih tipov reliefnih oblik, ki ga je mogoče pripraviti na osnovi podrobnejših klasifikacij v Uputstvu za izradu...

Predlagano je tudi prikazovanje poplavnih območij in njihovega obsega, vendar zaradi prenatrpanosti geomorfološke karte menimo, da jih je bolj primerno prikazati na karti o problematiki varstva okolja.

2. Klimatogram

Klimatogram izrišemo le za najbolj značilno postajo v mezoregiji (glej poglavje o klimi v kazalcih po mezoregijah). Kot dodatek je primerno pripisati nadmorsko višino meteorološke postaje. V primeru, da bomo klimatske parametre opredeljevali tabelarično, druge opisne značilnosti na klimatogramu niso potrebne.

Izdelava klimatograma je nezahtevna, upoštevati je potrebno le faktor, da 1°C odgovarja 5 mm padavin.

3. Površina kmetijskih zemljišč in delež obdelovalnih površin

Karto izrišemo na osnovo iz katastrskih občin. Najbolj primerno merilo je v večini primerov 1 : 100 000, pri večjih mezoregijah lahko tudi 1 : 250 000.

Podatke izračunamo iz zbranih katastrskih podatkov. Posebno pomembno je določanje radija kroga, saj njegova vrednost odraža razmerje deleža kmetijskih zemljišč v posameznih katastrskih občinah. Po formuli $r = \sqrt{\frac{F}{\pi}}$ pokriva površina kroga točno tisti delež površin v KO, ki pripadajo kmetijskim zemljiščem (ostanek odpade na gozd in neplodne površine). Problem se pojavi v območjih, kjer je delež nekmetijskih površin zelo nizek, ali pa so oblike katastrskih občin izrazito nepravilne (podolgovate). Vendar je preiskus na primeru Vipavske doline pokazal, da je tudi ta problem zadovoljivo rešljiv. Za ponazoritev smo pripravili tudi karto z isto vsebino, kjer so radiji krogov zmanjšani za polovico, vendar površine krogov ne izražajo več prej omenjenega razmerja. Ni pa mogoče oporekati, da ni karta bolj estetska.

Krožni izsek o deležu obdelovalnih površin kaže razmerje med bolj intenzivnimi obdelovalnimi (njiva, vinograd, sadovnjak, travnik) zemljišči znotraj kmetijskih zemljišč. Preostali krožni izsek predstavlja pašnike, katerih delež lahko v posameznih mezoregijah (zlasti submediteranskih in alpskih) predstavlja pomembno (pogosto le fiziognomsko) kategorijo.

Karto je priporočljivo izdelati z računalnikom. Pri tem pa se pojavlja problem prenosa odgovarjajočega merila. Na računalniku je težko vnesti točno merilo, zato so pozneje potrebne fotopomanjšave (možno s kseroksom v kopirnici), vendar pri tem prihaja do delnega popačenja. Zato priporočamo prikaz grafičnega merila.

4. Administrativna delitev

Namen karte administrativna delitev je seznaniti bralce z členitvami ozemlja na različne teritorialne in upravno-politične enote, pa tudi prikazati situacijsko podobo območij, ki jih obdelujemo v tekstu oziroma prikazujemo na drugih kartah.

Osnovni kazalci karte "Administrativna delitev" so ponazorjeni na karti v merilu 1 : 100.000. Območja so omejena po naslednjih kriterijih:

- na katastrske občine,
- na krajevne skupnosti,
- na območja občin,
- na mikroregije.

V konkretnem primeru je območje Vipavske doline razdeljeno med tri občine (Ajdovščina, Nova Gorica in Sežana), tri mikroregije (Zgornja, Spodnja Vipavska dolina ter Vipavsko Brdo), 34 krajevnih skupnosti in 37 katastrskih občin. Pri tehnični pripravi karte ni tako zasnovana karta predstavljal praktično nobenih problemov, saj se najmanjše enote (KO) skoraj v vseh primerih pokrivajo z mejami KS (razen v dveh primerih). Ta pa najbrž ne bo primer pri ostalih regijah. Zato kaže na možne zaplete opozoriti na tem mestu.

Prav tako bi kazalo kot priporočilo za nadaljnje delo proučiti možnosti prikaza še nekaterih delitev kot npr. šolski, zdravstveni okoliši, območja matičnih okolišev ipd.

5. Gospodarska karta

Gospodarska karta v merilu 1 : 100 000 prikazuje naslednje elemente:

- razporeditev števila delovnih mest (od 30 zaposlenih navzgor), s tem da je pri zaposlitvenih središčih z več kot 200 zaposlenih prikazana še struktura sektorjev dejavnosti

- ponazoritev cestnega omrežja razdeljeno na magistralno, regionalno in lokalno cestno omrežje.

Opredelitev naselij glede zaposlitvene strukture smo opravili po podatkih zaposlitvene statistike (RAD 20) iz leta 1986. Razporeditev delovnih mest v regiji je dokaj enostranska, saj sta resnična zaposlitvena centra le Ajdovščina in Vipava ter pogojno še Batuje in Branik. Le osem naselij zadostuje kriteriju 30 delovnih mest, čeprav je vsaj še 30 naselij, kjer je število delovnih mest nižje. V teh krajih je le nekaj najmanjših oskrbnih dejavnosti (trgovine, šola, nekaj obrtnikov). Tudi v tem primeru bi kazalo razmisliti o podrobnejšem prikazu.

"Prometni" del karte je po našem mnenju pomanjkljiv saj bi kazalo razmisliti še o prikazu ostale infrastrukture (železnica, letališča, sistem prenosa podatkov...).

Prav tako bi "gospodarsko" karto veljalo izpopolniti še z nekaterimi gospodarskimi kazalci (ND oz. DP gospodarskih dejavnosti ipd.).

Razmisliti velja tudi o redukciji gostega sistema plastnic, ki tvori reliefno karto v osnovi.

6. Gibanje prebivalstva po katastrskih občinah

Za potrebe prikaza uporabnosti predlaganih metod smo pripravili dve karti: Gibanje prebivalstva po katastrskih občinah v obdobju 1953 - 1981 (predlog Inštituta za geografijo) ter gibanje prebivalstva po katastrskih občinah v obdobju 1961 - 1981 (predlog sprejet na programskem svetu za RGMS).

Ugotavljamo, da so predlagane opredelitve vrednosti kategorij s strani IGU prestroge, zato smo vzeli daljše opazovalno obdobje

(1953 - 1981), ki pa tudi še ne zagotavlja željene ločljivosti. Vrsta katastrskih občin ima namreč istovrsten proces, zato padejo v iste razrede. Kljub temu je mogoče na hitro in brez težav izločiti osnovna demografska območja (zlasti v povezavi z reliefnimi kategorijami in centralnostjo naselij), prednost pa je tudi v tem, ker je mogoče za posamezne kategorije uporabiti smiselne opisne nazive. Problematična lahko postane predlagana metoda zlasti v tistih mezoregijah (predvsem depresivnih), kjer bi celotno območje padlo v eno samo ali največ dve različni kategoriji.

Boljše so opredeljene razmejitve med razredi na drugi karti. Izstopajo zlasti območja z izrazitimi negativnimi tendencami, pa tudi tista z izrazito pozitivnimi. Slabše so ločljiva območja v sredini lestvice, pri čemer še zlasti moti prazna kategorija št. 5 (95 - 104), za katero bi bilo potrebno izbrati ustrezen (blag) raster.

Karte je mogoče izdelati z računalnikom, pri čemer se pojavljajo problemi, ki smo jih že opisali pri karti št. 3.

7. Varstvo okolja

Osnovni kazalci za problematiko varstva okolja so ponazorjeni na karti v merilu 1 : 100 000. Pri tem pa je potrebno opozoriti, da Vipavska dolina ne sodi med degradirane slovenske pokrajine, zato na karti oziroma v legendi niso upoštevani nekateri elementi, ki so sicer za popolnejšo osvetlitev te problematike neobhodni. Pri tem gre na prvem mestu opozoriti na prikaz površin s poškodovanimi gozdovi. Za tiste mezoregije, kjer se pojavljajo močnejše degradirani gozdovi, bi bilo smiselno ločiti tudi površine poškodovanih gozdov glede na njihovo stopnjo prizadetosti (v glavnem so študije za ta območja že narejene na Inštitutu za lesno in gozdno gospodarstvo in na BTF - Fakulteta za gozdarstvo), za ostala pa le pojav razširjenosti gozdov.

Pri onesnaževanju zraka bi bilo potrebno poleg večjih industrijskih onesnaževalcev (preko 200 ton SO₂ letno) upoštevati tudi emisije SO₂ od ogrevanja stanovanjskih in drugih objektov, predvsem velja to za večje urbane centre z večjo porabo goriv in s tem pomembnejšimi zimskimi emisijami. V fazo posameznih industrijskih središčih, kjer je akutnejše onesnaževanje z drugimi škodljivimi primesmi (F, NO_x, CO, Pb, dim, prašni sedimenti itd.) pa teh emisij nikakor ne gre zanemariti; enako velja tudi za emisije od prometa.

Pri onesnaženosti zraka v posameznih naseljih pa predlagamo klasifikacijo na osnovi Odloka o razvrstitvi območij SR Slovenije v območja onesnaženosti zraka za potrebe varstva zraka (Ur.l. SRS 1988/9), s tem, da ponazarjanje I. območja razumljivo odpade. Vprašljivo pa je tudi prikazovanje naselij v II. območju, kjer je zrak onesnažen pod dovoljeno mejo.

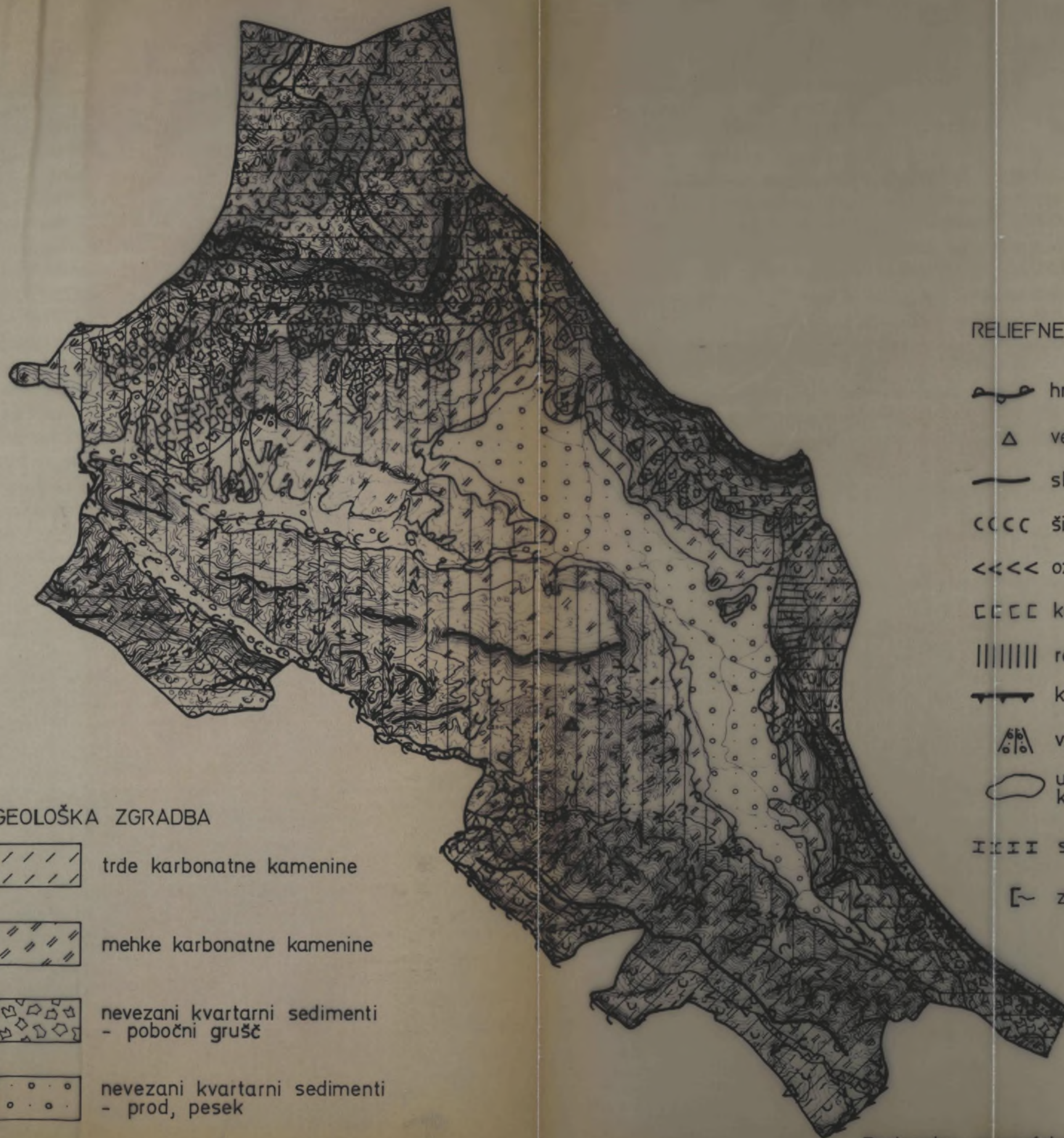
Pri letnih emisijah v vodotoke bi bilo smiselno ločiti industrijsko obremenitev (v PE) od komunalne, posebno še ker se na to navezuje tudi način, količina in zmogljivost čistilnih naprav. Mislimo pa, da karta tega ne bi prenesla (če bo ostalo merilo 1 : 100 000), zato bi obe vrsti emisij obdelali v tekstu oziroma tabelarično.

Pri označevanju čistilnih naprav predlagamo grafični znak, katerega velikost je odvisna od njihove kapacitete, oblika pa od vrste čistilne naprave. Območje, ki je na čistilno napravo priključeno pa bi lahko opisali v tekstu. Karta bi lahko vsebovala tudi podatke o območjih varstva naravne dediščine oziroma zavarovana območja, posebno še, ker so tovrstne kartografske ponazoritve dostopne v kartah, ki so priložene gradivu o Dolgoročnemu razvoju SRS.

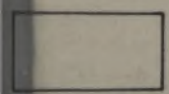
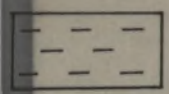
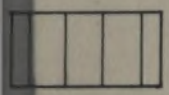
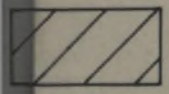
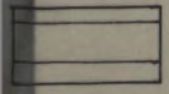
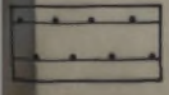
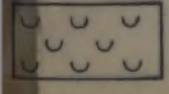
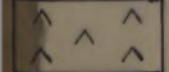
Kot poseben degradacijski pojav pa bi morali na karto vrisati tudi lokacije smetišč oziroma deponij ali jalovino. Poplavna območja, nevarna erozijska in plazovna območja bi karto verjetno še prenesla. Ti pojavi vsekakor sodijo na karto o varstvu okolja, medtem, ko je za lokacije črpališč pitne vode oziroma podtalnice bolj smiselno, da se priključijo k poglavju o hidrogeografskih potezah pokrajine.

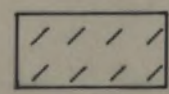
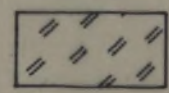
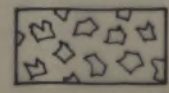
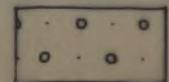
GEOMORFOLOŠKA KARTA – VIPAVSKA DOLINA

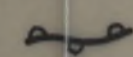

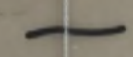
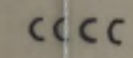
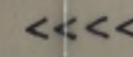
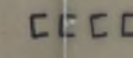
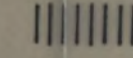
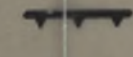

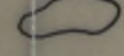
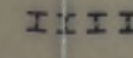

RELIEFNE KATEGORIJE

- ravnina - do 200 m
- ravnina - nad 200 m
- gričevje
- hribovje
- nizka planota
- visoka planota
- kras
- fluviokras

GEOLOŠKA ZGRADBA

- trde karbonatne kamenine
- mehke karbonatne kamenine
- nevezani kvartarni sedimenti - pobočni grušč
- nevezani kvartarni sedimenti - prod, pesek

RELIEFNE OBLIKE

- hrbet (širši), razvodni
- večji markantni vrh
- sleme
- širša dolina
- ozka dolina
- kanjon, vintgar
- reber
- kvesta
- vršaj
- uvala, velika, neizrazita kraška depresija
- suha dolina
- zatrepna dolina

MERILO 1 : 100 000

KLIMATOGRAM

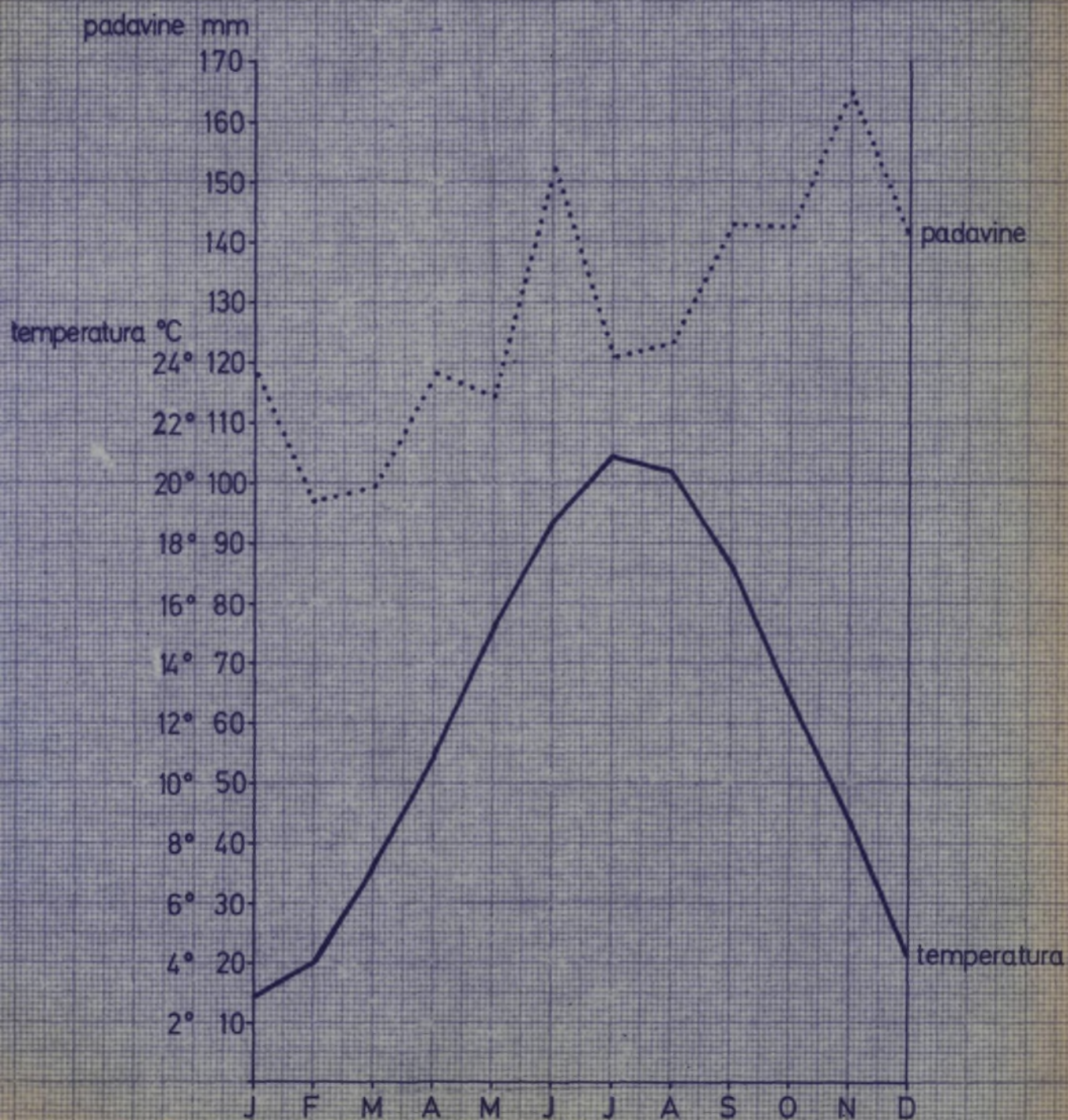
POSTAJA - SLAP PRI VIPAVI

nadmorska višina - 137 m

letna količina padavin - 1540 mm

srednja letna temperatura - 11,8° C

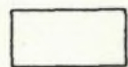
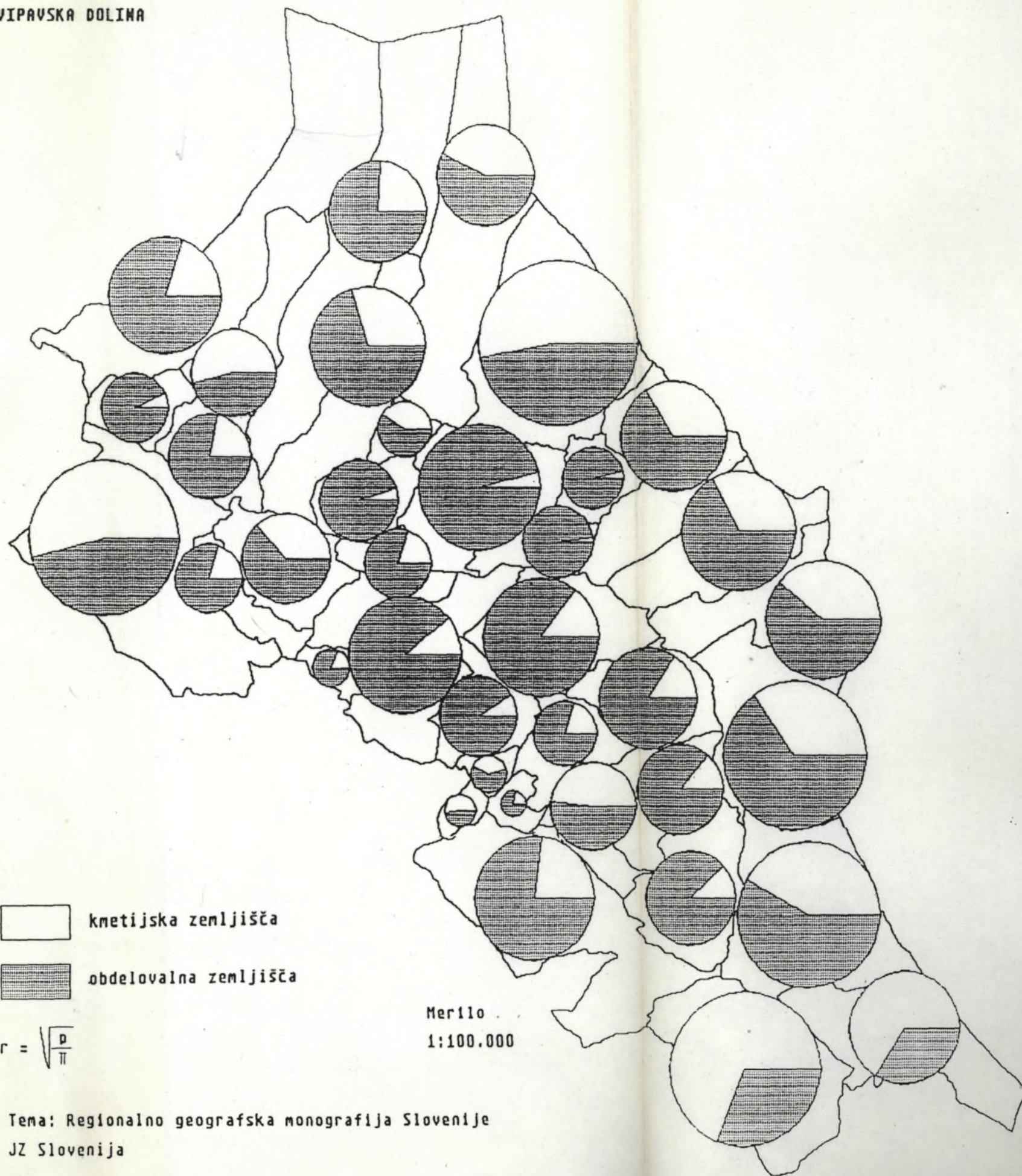
število dni z minimalno temperaturo <0°C - 52,2

POVRŠINA KMETIJSKIH ZEMLJIŠČ IN DELEŽ OBDELOVELNIH POVRŠIN

VIPAVSKA DOLINA

kmetijska zemljišča

obdelovalna zemljišča

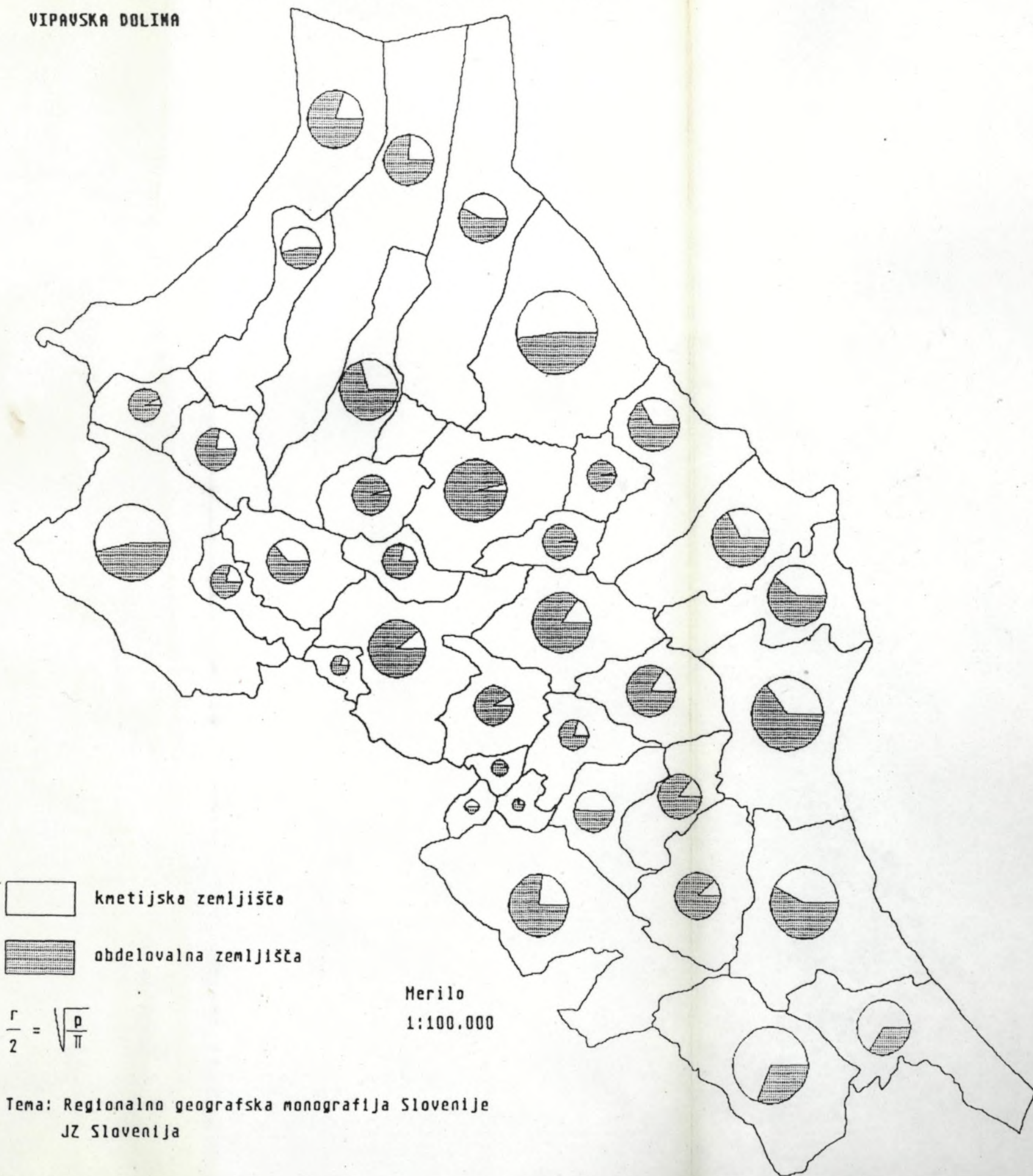
$$r = \sqrt{\frac{p}{\pi}}$$

Merilo
1:100.000

Tema: Regionalno geografska monografija Slovenije
JZ Slovenija

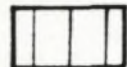
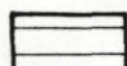

POVRŠINA KMETIJSKIH ZEMLJIŠČ IN DELEŽ OBDELOVALNIH POVRŠIN
VIPAVSKA DOLINA

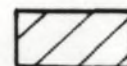
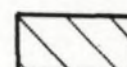

MIKROREGIJE:

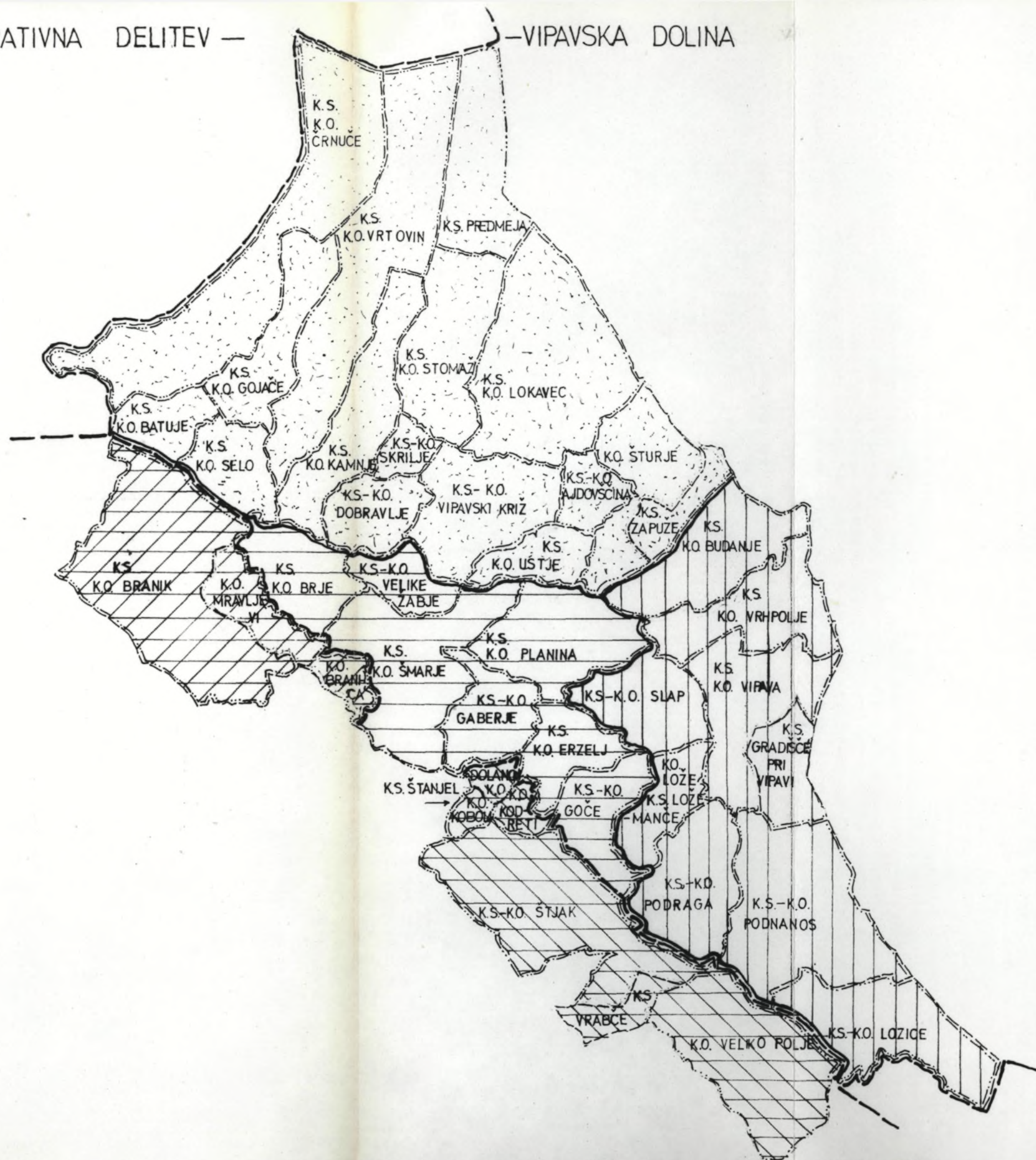
- SPODNJE VIPAVSKA DOLINA
- ZGORNJE VIPAVSKA DOLINA
- VIPAVSKA BRDA

OBČINE:

- NOVA GORICA
- SEŽANA
- AJDOVŠČINA

- MEJE KATASTRSKIH OBČIN
- MEJE KRAJEVNIH SKUPNOSTI
- OBČINSKE MEJE
- MEJE MIKROREGIJ

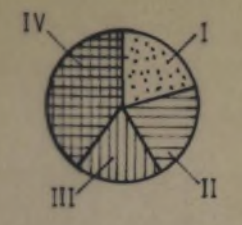
K.O. KATASTRSKA OBČINA
K.S. KRAJEVNA SKUPNOST

MERILO 1 : 100 000

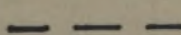
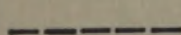
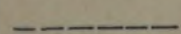

DELOVNA MESTA IN CESTNO OMREŽJE — VIPAVSKA DOLINA

- PRIMARNI SEKTOR
- SEKUNDARNI SEKTOR
- TERCIARNI SEKTOR
- KVARTARNI SEKTOR
- NASELJA Z > 30 IN < 200 DELOVNIH MEST

$$r = \frac{\sqrt{\text{ŠT. DELOVNIH MEST}}}{10}$$

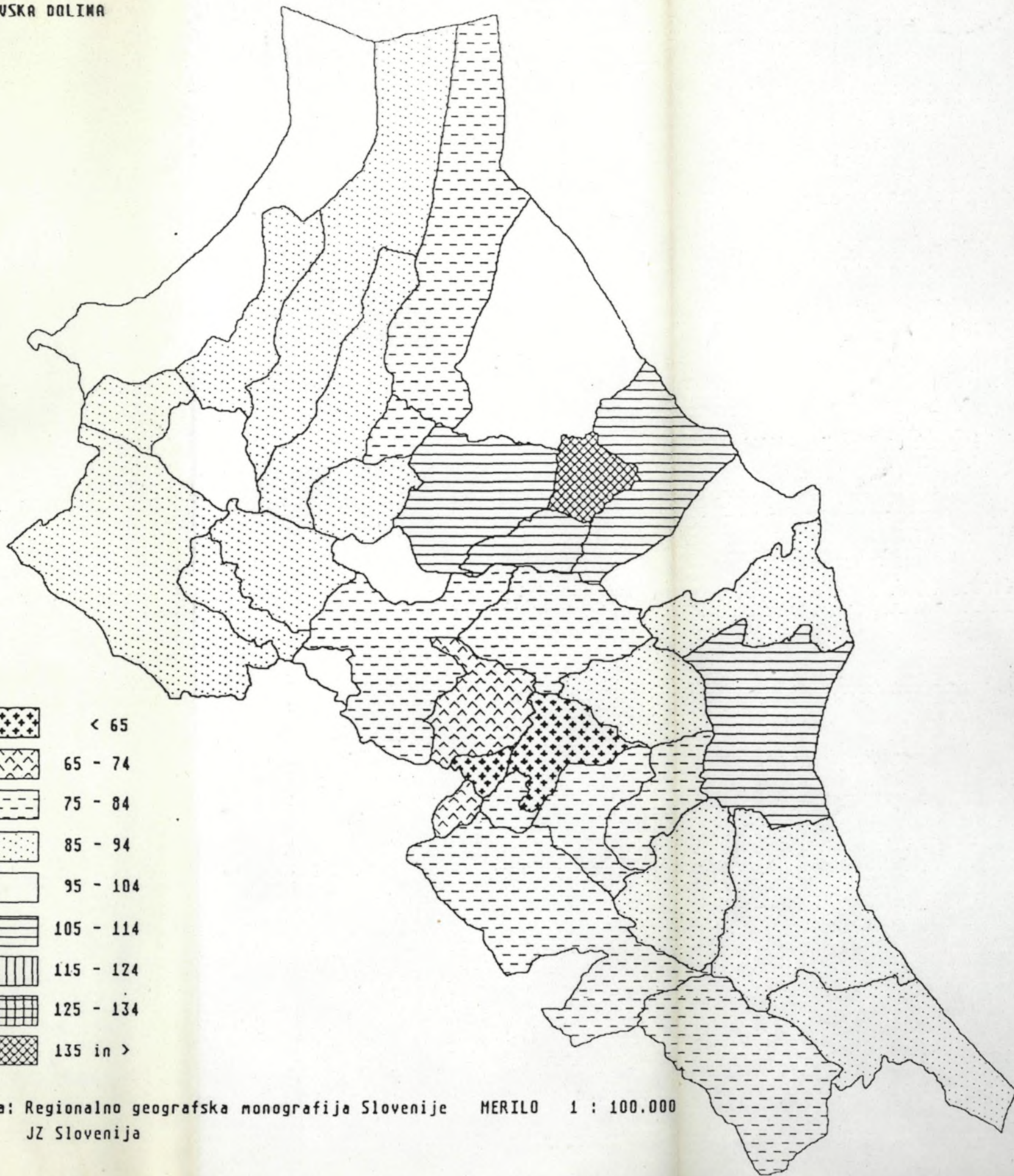
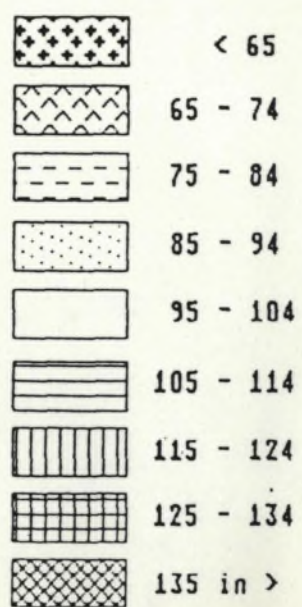
- MAGISTRALNE CESTE
- REGIONALNE CESTE
- LOKALNE CESTE

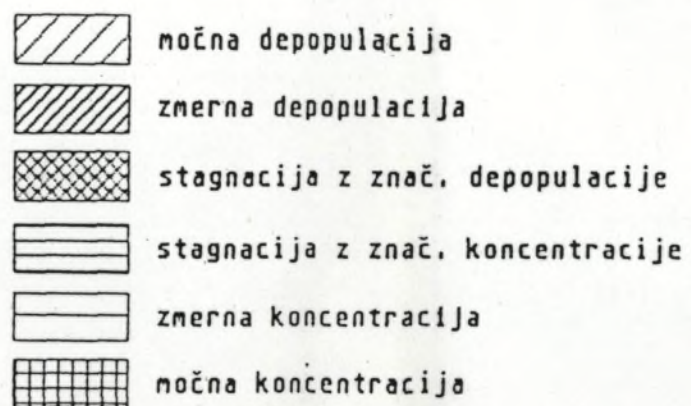
GIBANJE PREBIVALSTVA PO KATASTRSKIH OBČINAH V OBDOBJU 1961 - 1981

VIPAUSKA DOLINA

VIPAVSKA DOLINA

Tema: Regionalno geografska monografija Slovenije
JZ Slovenija

Merilo
1:100.000

VARSTVO OKOLJA - VIPAVSKA DOLINA

ZRAK

LETNA KOLIČINA EMISIJ SO₂(t)-VEČJI ONESNAŽEVALCI

RAZVRSTITEV NASELIJ V OBMOČJA ONESNAŽENOSTI ZRAKA

II.območje-zrak je onesnažen pod dovoljeno mejo

III.območje-zrak je onesnažen nad dovoljeno, a pod kritično mejo

IV.območje-zrak je onesnažen nad kritično mejo

VODE

letne količine emisij v vodotoke v PE /štev.PE/

..... I., I.-II. in II. razred onesnaženosti vodotokov

..... II.-III. in III. razred onesnaženosti vodotokov

..... III.-IV. in IV. razred onesnaženosti vodotokov

ČISTILNA NAPRAVA (SKUPNA) - 25000 PE

OBMOČJE VARSTVA NARAV. DEDIŠČINE (ZAVAROVANO OBM.)

NARAVNI SPOMENIKI

POPLAVNA OBMOČJA

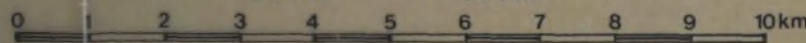

ODLAGALIŠČE ODPADKOV

ČRFALIŠČA PITNE VODE

MERILO 1 : 100 000

D. MINIMALNI KAZALCI ZA PRIMERJAVE MED MIKROREGIJAMI

Mikroregije smo razmejili po pripadajočih katastrskih občinah, kar ni najboljša pot. Vendar edino podrobne reliefne členitve, ki jih omogoča le detajlno prenašanje in interpretacija (na tej osnovi tudi statističnih parametrov) na kartah v merilu 1 : 5000, zagotavljajo dosego optimalnih rezultatov. Takšna pot pa je vezana na obilico dela.

Za kazalce na nivoju mikroregij smo izbrali najznačilnejše pojave v pokrajini. Seznam smo tudi rahlo razširili, saj analitični postopki ne zahtevajo obilico dodatnega dela. Zlasti to velja za poglavje o demografski problematiki. Opozoriti velja, da je po predlagani metodologiji razčlenjevanja po katastrskih občinah možno ugotoviti izrabo tal na osnovi uradnih katastrskih podatkov, pa tudi na podlagi interpretacije in planimetričnega dejanske izrabe na novejših topografskih kartah (narejenih na osnovi aerofotosnemanja). Primerjava obeh rezultatov omogoča določitev stopnje neažurnosti katastrskih služb v posameznih mikroregijah in seveda v celotni mezoregiji.

I. RELIEF:

1. Osnovne reliefne kategorije (v %)

	SPODNJA VIPAVSKA DOLINA	ZGORNJA VIPAVSKA DOLINA	VIPAVSKA BRDA
- ravnina (do 200 m)	21,7	31,5	7,5
- ravnina (nad 200 m)			
- gričevje	31,9	25,2	49,1
- hribovje	-	7,5	40,6
- nizka kraška planota	-	-	2,6
- visoka kraška planota	46,4	34,0	-

2. Delež površin (v %)

	SPODNJA VIPAVSKA DOLINA	ZGORNJA VIPAVSKA DOLINA	VIPAVSKA BRDA
- s kraškim površjem	22,4	17,1	15,7
- s fuviokraškim površjem	4,5	-	4,4

II. PREBIVALSTVO

	SPODNJA VIPAVSKA DOLINA	ZGORNJA VIPAVSKA DOLINA	VIPAVSKA BRDA
1. Aritmetična gostota (preb./km ²)	104,9	94,5	49,9
2. Gibanje števila prebivalstva			
1869 - 1961	1,09	0,91	0,69
1961 - 1981	1,22	1,01	0,85
3. Delež prebivalcev z izobrazbo (% starejših od 14 let)	40,2	33,7	25,7
4. Starostna struktura (v %)			
0 - 14 let	24,4	24,8	20,7
15 - 64 let	64,2	62,1	61,8
65 in več	11,4	13,1	17,5

III. GOSPODARSTVO

	SPODNJA VIPAVSKA DOLINA	ZGORNJA VIPAVSKA DOLINA	VIPAVSKA BRDA
1. Struktura zaposlenih 1981 (v %)			
- primar	6,6	17,1	26,7
- sekundar	58,3	45,5	50,2
- terciar	18,2	18,0	14,4
- kvartar	16,9	18,4	8,7
2. Delež kmečkega prebivalstva (v %)			
1961	26,7	49,1	68,5
1981	4,3	11,5	18,3
3. Delež dnevnih migrantov (v % od aktivnih)	43,7	60,1	62,5

IV. INFRASTRUKTURA

1. Število telefonskih priključkov na 100 gospodinjstev	54,5	64,7	47,3
---	------	------	------

V. IZRABA TAL

1. Izraba tal po katastru 1900 in 1987 (v %)	1900	1987	1900	1987	1900	1987
- njive, vrtovi	13,4	8,4	17,1	10,5	9,8	5,9
- vinogradi	1,7	1,4	9,2	5,1	14,2	5,4
- sadovnjaki*	-	0,5	-	1,1	-	0,7
- travniki	21,6	26,5	23,1	29,0	18,5	24,4
- pašniki	30,0	14,5	34,0	25,0	31,5	20,8
- gozdovi	27,4	40,2	12,1	23,0	22,2	38,0
- neplodno	5,9	8,5	4,5	6,3	3,8	4,8

*kataster iz leta 1900 sadovnjake šteje k travnikom

2. Dejanska izraba tal

(v %)	SPODNJA VIPAVSKA DOLINA	ZGCRNJA VIPAVSKA DOLINA	VIPAVSKA BRDA
- njive, vrtovi	13,6	19,2	2,9
- vinogradi	1,7	7,8	6,5
- sadovnjaki	0,9	1,7	1,0
- travniki	20,2	18,6	25,8
- pašniki	3,0	2,5	2,2
- gozdovi	54,3	43,5	57,9
- pozidano	3,4	2,8	1,6
- prometna infrastruktura	0,5	1,3	2,0
- nerodovitno, vode	2,4	2,6	0,1

Interpretacija dejanske izrabe tal kaže na veliko potrebnost tovrstnega pristopa, saj so razlike med uradnimi katastrskimi podatki tolikšne, da so le-ti praktično brez prave uporabne vrednosti. Opazne so zlasti naslednje značilnosti:

- bistveno večji delež njivskega sveta v dnu Vipavske doline, kjer so bile izvedene melioracije in komasacije, a tega kataster še ni ažuriral,
- manjši delež njiv v Vipavskih brdih, kjer gre za klasičen proces ozelenjevanja,
- bistveno višji deleži gozdov na račun bivših pašnikov, ki jih je že skoraj povsem prerasel gozd (pašniki tudi sicer ne služijo za pašo in so bolj fiziognomska kategorija),
- metoda omogoča delitev neplodnega sveta na urbane površine, infrastrukturno omrežje in dejansko nerodoviten svet, kar po podatkih katastra ni možno.

V. OBREMENJENOST Z ŽIVINO

1. GVŽ/ha kmetijskih zemljišč	0,526	0,615	0,543
2. GVŽ/ha obdelovalnih zemljišč	0,734	0,952	0,853

Ker je dejanska površina pašnikov bistveno manjša od katastrske in se na njih v resnici ne pase, je boljši pokazatelj obremenitev na obdelovalnih zemljiščih, kjer so pašniki izločeni.

Viri in literatura:

1. Aerofotoposnetki CAS 1986.
2. Černe F., 1987, Metodološki pristop k razreševanju problematike onesnaževanja okolja, magistrska naloga, Ljubljana.
3. Dokumentacija Republiške skupnosti za ceste, Ljubljana.
4. Dolgoletno mesečno povprečje izbranih meteoroloških parametrov za obdobje 1956 - 1985, Geografski inštitut Antona Melika, ZRC SAZU.
5. Gams I., 1986, Osnove pokrajinske ekologije, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo, Ljubljana.
6. Geografski zbornik 1977, SAZU, Ljubljana.
7. Habič P., 1983, Kraški izviri Vipave in njihovo zaledje, Acta carsologica XI, Ljubljana.
8. Hidrometeorološki zavod SR Slovenije, Republiška služba za varstvo zraka: Pregled virov onesnaževanja zraka (večji onesnaževalci po občinah), tipkopis, Ljubljana 1986.
9. Jeršič M., 1985, Turistična geografija, Ljubljana.
10. Karte gozdnih združb v merilu 1 : 100 000, Inštitut za gozdno in lesno gospodarstvo Slovenije.
11. Katastrski podatki o izrabi tal za 31.12.1987, Geodetske uprave občin Ajdovščina, Nova Gorica in Sežana.
12. Katastrski podatki o izrabi tal za leto 1900, Arhiv Slovenije, Ljubljana.
13. Kukanja T., 1987, Melioracije v Vipavski dolini z vidika varstva okolja, diplomska naloga, Filozofska fakulteta, Oddelek za geografijo, Ljubljana.
14. Naše okolje, 1984. 1-2, Ljubljana.
15. Natek D., 1983, Metoda izdelave in uporabne splošne geomorfološke karte, Magistrska naloga, Ljubljana.

16. Odlok o razvrstitvi območij v SR Sloveniji v območja onesnaženosti zraka za potrebe varstva zraka, Uradni list SRS 1988/9.
17. Osnovna geološka karta SFRJ v merilu 1 : 100 000, sekciji Gorica in Postojna, Vojnogeografski inštitut Beograd, 1967 in 1968.
18. Pedosekvenca in kategorizacija zemljišč občine Ajdovščina, Inštitut za hmeljarstvo in pivovarstvo, Žalec, Žalec 1979.
19. Popis prebivalstva SRS za leto 1981 - mikrofилmi.
20. Poročilo o delu hidrometeorološkega zavoda SR Slovenije za leto 1985, Ljubljana, 1986.
21. Reliefna in hidrografska karta v merilu 1 : 100 000, sekciji Trst in Vrhnika; Vojnogeografski inštitut Beograd.
22. Rezultati raziskovanj: Letni pregled turizma 1980, št. 242, Zavod SR Slovenije za statistiko, Ljubljana.
23. Rezultati raziskovanj: Letni pregled turizma 1981, št. 298, Zavod SR Slovenije za statistiko, Ljubljana.
24. Rezultati raziskovanj: Letni pregled turizma 1982, št. 367, Zavod SR Slovenije za statistiko, Ljubljana.
25. Rezultati raziskovanj: Letni pregled turizma 1983, št. 384, Zavod SR Slovenije za statistiko, Ljubljana.
26. Rezultati raziskovanj: Letni pregled turizma 1984, št. 417, Zavod SR Slovenije za statistiko, Ljubljana.
27. Savnik R. (urednik), 1968, Krajevni leksikon Slovenije. I. knjiga - Zahodni del Slovenije, Ljubljana.
28. Temeljni topografski načrti za območje mezoregije.
29. Telefonski imenik SRS za obdobje 1988/9, PTT, Ljubljana.
30. Topografska karta 1 : 25 000, sekcije Batuje, Ajdovščina, Branik, Vipava, Nanos; Vojnogeografski inštitut Beograd, 1985.

31. Uputstvo za izradu detaljne geomorfološke karte SFRJ u razmeru 1 : 100 000, Beograd, 1985.
32. Vegetacijske karte - delovni originali, Biološki inštitut ZRC pri SAZU.
33. Vogel D., 1981, Uvod v socialno ekonomsko statistiko, Ljubljana.
34. VGI, 1986, Kataster izvirov in objektov za preskrbo s pitno vodo, Ljubljana.
35. Zavod SRS za družbeno planiranje: Dolgoročni plan SR Slovenije za obdobje od leta 1986 do leta 2000, kartografske priloge, Ljubljana, 1986.
36. Zavod SRS za družbeno planiranje. Področje za prostorsko planiranje, 1975, 1976, Zasnove uporabe prostora (naravna dediščina, vodno gospodarstvo, gozdarstvo), Ljubljana.
37. Zavod SRS za statistiko - obrazci RAD 20.
38. Zavod SR Slovenije za statistiko, popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj leta 1981.
39. Zavod SRS za statistiko - popis prebivalstva leta 1953.

Bibliografija sodelavcev pri RGMS

BRICELJ Mitja

POPIS ODLAGALIŠČ ODPADKOV IN POKRAJINSKO-EKOLOŠKI VIDIKI
IZBORA ALTERNATIVNIH LOKACIJ ZA UREJENO ODLAGALIŠČE SMETI V
OBČINI LOGATEC

- Inštitut za geografijo Univerze E.Kardelja v Ljubljani, 1988.
Tipk., 37 str., 8 cit.lit., 2 karti, 10 slik.

BRICELJ Mitja, Vlado DROZG, Marjan RAVBAR, Irena REJEC-BRANCELJ,
Metka ŠPES

PROBLEMATIKA ONESNAŽEVANJA OKOLJA V OBČINI PTUJ

- Inštitut za geografijo Univerze E.Kardelja v Ljubljani,
1988. Str. 179, 44 cit.lit., 20 kart.

BRICELJ Mitja

GOSPODARSKA RABA SAVE DOLINKE IN BOHINJKE TER VARSTVO OKOLJA

- Geographica Slovenica 19. Pokrajinski učinki človekovih
dejavnosti na življensko okolje. Bled, 21.-24. sept. 1987.
Ljubljana, 1988, str. 163 - 176, 15 cit.lit.

BRICELJ Mitja

ODPADKI V OBČINI LOGATEC

- Mladinski raziskovalni tabor Logatec. Mestna raziskovalna
skupnost v sodelovanju z Občinsko konferenco ZSMS Logatec in
Občinsko raziskovalno skupnost Logatec. Ljubljana, 1988.
Str. 29 - 33.

BRICELJ Mitja

REKA SKOZI POKRAJINO IN ČAS. O SAVI.

- Delo, Ljubljana, 1988 (24. 11.). Književni list.

BRICELJ Mitja

GEOGRAFIJA IN VARSTVO OKOLJA

- Referat na simpoziju: Ekologija i geografija u reševanju
problema životne sredine, Smederevo, 25. in 26. jun. 1988.
Tipk., 7 str., 11 cit.lit.

BRICELJ Mitja

DEGRADACIJA VODA V SPODNJEM POREČJU KRAŠKE LJUBLJANICE

- Referat na: Jugoslovanskem znanstvenem simpoziju: "Uloga fizičke geografije u ekološkim istraživanjima i prostornim planiranju." Zagreb, 18. i 19. november 1988. 8 str., 12 cit.lit.

BRICELJ Mitja

DEGRADACIJA VODA V SPODNJEM POREČJU KRAŠKE LJUBLJANICE.

- Inštitut za geografijo Univerze E.Kardelja v Ljubljani, 1988, VIDEO FILM, 24 min.

GENORIO Rado

SLOVENCİ V DELAVSKEM GIBANJU ARGENTINE V OBDOBJU MED OBEMA VOJNAMA

- Migracijske teme, Zagreb, 4 (1988), št. 1-2, str. 187-193, 16 cit.lit.

GENORIO Rado

SLOVENSKA NASELBINA V ARGENTINSKI CORDOBI

Razvoj in socialnogeografske poteze.

- Slovenski koledar '89.

Koledar za Slovence po svetu, Ljubljana 36 (1988), str. 145 - 184, 5 cit.lit., 4 tabele.

GENORIO Rado

PREDGOVOR

- Geographica Slovenica 19. Pokrajinski učinki človekovih dejavnosti na življenjsko okolje. Bled, 21.-24. sept. 1987. Ljubljana, 1988. Str. 5.

KLADNIK Drago

PROBLEMATIKA ZEMLJIŠKE STRUKTURE V SLOVENIJI

- Urejanje prostora 1. Pregled novejših raziskav, Ljubljana, (1988), str. 75-79, ref., 8 tabel, karte.

KLADNIK Drago

VREDNOTENJE POTENCIALOV ZA KMETIJSKO PRIDELAVO NA PRIMERU
KATASTRSKE OBČINE DOLENJA VAS V SELŠKI DOLINI

- Referat za IV. agrarnogeografski simpozij jugoslovanskih
geografov v Vršču, 16. - 18. sept. 1988. Tipk., 13 str., 9 tabel.

NATEK Marjeta

METODOLOŠKA ZASNOVA VREDNOTENJA POTENCIALOV ZA KMETIJSKO PRIDELAVO

- Referat za IV. agrarnogeografski simpozij jugoslovanskih geo-
grafov v Vršču, 16. - 18. sept. 1988. Tipk., 9 str.

BRICELJ Mitja, Vlado DROZG, Marjan RAVBAR, Irena REJEC-BRANCELJ,
Metka ŠPES

PROBLEMATIKA ONESNAŽEVANJA OKOLJA V OBČINI PTUJ

- Inštitut za geografijo Univerze E.Kardelja v Ljubljani, 1988.
Str. 179, 44 cit.lit., 20 kart.

RAVBAR Marjan

IZPOPOLNJENA VRZEL (predgovor)

v: Plut Dušan: Belokranjske vode. Novo mesto, 1988. Str. 7-8.

RAVBAR Marjan

EKOLOŠKI VIDIKI PROCESOV URBANIZACIJE

- Referat na simpoziju: Ekologija i geografija u reševanju
problema životne sredine, Smederevo, 25. in 26. jun. 1988.
Tipk., 9 str., 6 cit.lit., 1 karta.

DEVETAK Silvo, Marjan RAVBAR

SLOVENSKO NACIONALNO VPRAŠANJE V LUČI SOCIOEKONOMSKEGA IN
POLITIČNEGA RAZVOJA SLOVENIJE OZIROMA JUGOSLAVIJE

- Prispevek za simpozij "Dve kulturi za jutrišnjo Evropo",
Benetke od 10. do 13. dec. 1988. Tipk., 18 str., in priloge.

VILHAR Nada, Peter BELTRAM, Peter REPOLUSK

DOBROVNIK/DOBRONAK TERBELI - URBANISZIKAI DEMOGRAFIAI
BEMUTATASA ES TARSADALMI - GAZDASAGI PROBLEMATIKAJA

- Magyarok es Szlovenek. Allami Gorkij konyvatar.

Budapest, 1987. Str. 116 - 159, 5 cit.lit.

PIRY Ivo, Peter REPOLUSK

NEKATERE ZNAČILNOSTI URBANIZACIJE V ALPSKEM SVETU SLOVENIJE

- Geographica Slovenica 19. Pokrajinski učinki človekovih dejav-
nosti na življenjsko okolje. Bled, 21. - 24. sept. 1987.

Ljubljana, 1988. Str. 233 - 253, 12 cit.lit.